

Det här verket har digitaliserats vid Göteborgs universitetsbibliotek.
Alla tryckta texter är OCR-tolkade till maskinläsbar text. Det betyder att du kan söka och kopiera texten från dokumentet. Vissa äldre dokument med dåligt tryck kan vara svåra att OCR-tolka korrekt vilket medför att den OCR-tolkade texten kan innehålla fel och därför bör man visuellt jämföra med verkets bilder för att avgöra vad som är riktigt.

This work has been digitised at Gothenburg University Library.
All printed texts have been OCR-processed and converted to machine readable text.
This means that you can search and copy text from the document. Some early printed books are hard to OCR-process correctly and the text may contain errors, so one should always visually compare it with the images to determine what is correct.

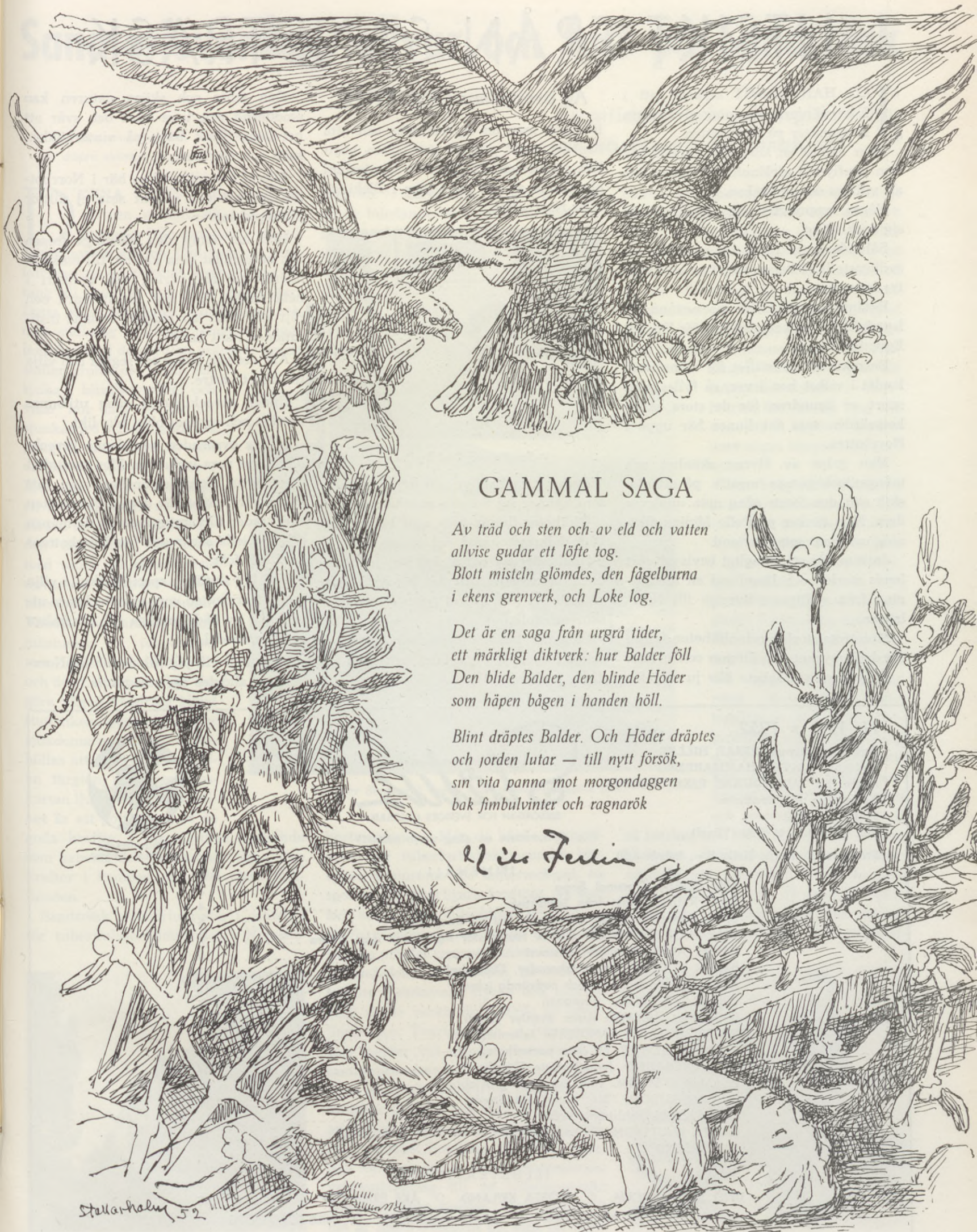
Status

RIKSORGAN för SVERIGES LUNGSJUKA

Julen 1952

Vinterhälsning

GAMMAL SAGA

*Av träd och sten och av eld och vatten
allvise gudar ett löfte tog.
Blott misteln glömdes, den fågelburna
i ekens grenverk, och Loke log.*

*Det är en saga från urgrå tider,
ett märkligt diktverk: hur Balder föll
Den blide Balder, den blinde Höder
som häpen bågen i handen höll.*

*Blint dräptes Balder. Och Höder dräptes
och jorden lutar — till nytt försök,
sin vita panna mot morgondagen
bak fimbulvinter och ragnarök*

U. de Frelin

Stallarhalv 52

UTSIKT FRÅN SANDTRÄSK

JAG HAR BLIVIT ombedd att i Eder värderade tidning giva några synpunkter på Norrbotten.

Efter endast en kort tids vistelse här som uppflyttad sörlänning är det ej lätt att villfara denna önskan.

Några synpunkter och intryck bjuda sig dock självt.

Sålunda är ju resan hit upp från de sydligaste landskapen något av ett äventyr bara den.

Betänk bara att detta reseavstånd utlagt från Skåne och söderut, för Dig till Egyptiens land.

Betrakta vi nu istället för människan landet i vilket hon lever, så fylles man snart av beundran för de stora skönhetsvärden som det finnes här uppe i Norrbotten.

Man grips av älvens skönhet och mångmilaskogarnas mystik på ett särskilt sätt den första gång man upplever dem. Man tänker på Pelle Molins diktning och hans sagonorrland.

Ja, man får ett påtagligt bevis på vårt lands storlek och längd vid en förflyttning från sydligaste Sverige till Norrbotten.

Men trots storlek och olikheten finnes det dock mycket som förenar och är lika.

En yrkesmans arbete blir ju ungefär

Av överläkare CARL RYDHE

lika var man än sig befinner och ofta har det slagit mig på sista tiden huru lika problemen äro inom ett sanatorium oberoende av om det ligger i Blekinge eller Norrbotten.

Överläkare Carl Rydhe.

Dessa förhållanden gör att man liksom känner sig hemma ganska snart.

Olikheter finnas dock som bekant av både folkpsykologisk och annan art.

Skillnader av detta slag äro ju dock alltid intressanta och det bör vara berikande att träffa olika typer av människor och folk.

Samerna, landets första bebyggare, ge ock en speciell originalitet och färg åt dessa problem.

Den stora och sköna naturen kan emellertid ock vara hård och svår att betvinga. Tänk bara på vinterkölden, snön och mörkret!

Likväl har människan här i Norrbotten kämpat och vunnit sina ej alltför lättköpta segrar.

Hon har tämjtt den obändiga forsen och omvandlat dess krafter till mäktiga hävstänger för näring och industri i hela landet. Hon har brutit mark och röjt väg! Hon har skapat förnäma institutioner i sitt land!

Allt det bär vittne om seghet och vilja till något bättre.

Under utvecklingens gång utjämnas mycket och mycket olikt blir likt.

I flera avseenden kan denna utveckling sägas vara lyckosam. Men samtidigt med detta skeende önskar man, att framåtskridandet här uppe i Norrbotten sker under tillvaratagande av de många och speciella särdragen hos Norrbottens land och folk.

Vad jag slutligen speciellt skulle vilja önska Norrbotten vore en ytterligare utveckling av både andliga och lekamliga samfärdsmedel.

Dessutom vill jag till sist önska Norrland en alldeles egen högskola.

Nr 12 B ★ 1952

Ansvarig utgivare: EINAR HILLER
Redaktör: SIXTEN HAMMARBERG
Ägare: DE LUNGSJUKAS RIKSFÖRBUND
Kocksgatan 15, Stockholm
Postgiro 95 00 11
Tel. 41 39 99 o. 44 40 40 (Växel)

Prenumerationspris: Helår 8:—, halvår 4:50

Status

RIKSORGAN FÖR SVERIGES LUNGSJUKA

(Utkommer en gång varje månad)

Kontrollmärke,
lagligen skyddat

INNEHÅLL:

	Sid.
NILS FERLIN: Gammal Saga	3
CARL RYDHE: Utsikt från Sandträsk	4
S. H.: Sanatorievardag, allvar och fest på Sandträsk	5
IVAR THOR THUNBERG: Svensk teater står sig — och går vidare	7
ONKEL ABBE: Hannibal, Missouri	10
BJÖRN HODELL: Operamaskerader, Oscarsbaler	11
GÖSTA IDÅS: Den upp och nedvända julen	15
BIRGER VIKSTRÖM: Julgranen	16
INGA-MAJ HAMMER: Arnes äventyr (saga)	18
INGER och LASSE SANDBERG: Jultomtejakten	19
CHRISTEL STERNER: Ett äkta pariserhotell	21
ESKIL CRONLUND: Jean-Baptiste Chardin	24
ROLAND EKSTRÖM: Vem ska göra grovjobbet?	26
EMIL HAGSTRÖM: "Slätt'anna" vid Storån	29
STIG SJÖDIN: Fahlströms Kalas	31
GÖSTA KNUTSSON: Tio radioprogram — tio dikter (pristävlan)	32
JULKORSORD	33

ILLUSTRATIONER:

UNO STALLARHOLM ♦ GÖSTA KRILAND ♦ ÅKE ERIKSSON ♦ GÖSTA IDÅS
MARET KIROTAR-OCKLIND ♦ LASSE SANDBERG ♦ NILS BRÄDEFORS
OMSLAGET av NILS HAHNE

Sanatorievardag, allvar och fest på Sandträsk

"För den som sjukdom blott är givet
är döden skönare än livet."

Framtidstro och arbetsglädje har
rik växtgrund på sanatoriet

DENNA DEVIS mötte en nyutskrivna patient, då han hemkommen från sanatoriet var på besök hos en granne. Orden ge en uppfattning om en gammal, seglivad inställning till sjukdom och sjuka människor. Detta gäller inte minst tuberkulosen och dess ställning i folkmedvetandet. Väggborden med de prydligt präntade orden ställer problemet friska och sjuka i blyxtbelysning, och visar hur lätt det är att sjunka ned i resignationens gungfly, när sjukdom och olycka klappar på dörren. Mot den nutida utvecklingen inom sjukvård och socialvård ter sig "de gamla orden" ännu äldre, inte minst med tanke på sjukvårdens nuvarande resurser och vetenskapens landvinningar. Visst dör fortfarande många människor i tuberkulos, men de flesta tillfrisknar och även om vi inte här ska göra någon vandring bland statistikens pyramider över sjukdomarna, så må framhållas att Norrbottens mörka färgton på tuberkuloskartan ljusnat betydligt, vilket är ett gott betyg åt de goda krafter i vår nordliga landsända som arbetat och fortfarande ägna sina krafter i kampen mot den stora folkfienden.

Sandträsk sanatorium står i centrum för tuberkulosbekämpandet i Norrbotten,

Sandträsk sanatorium.

ten, och vi ska spinna lite grann vidare på de inledande tanketrådarna med utgångspunkt härifrån. "Tuberkulosen är ilsken här uppe" skrev en norrlandstidning för något år sedan om tuberkulosituationen i övre Norrland och i den rubriken avspeglas många svårigheter som man skulle kunna skriva åtskilligt mera om än vad som får plats i det här

Vy över Sandträsk tagen från stora sjukhusets tak.

korta referatet. Men de hårda betingelserna för tuberkulosbekämpandet här, synes åtminstone för undertecknad, ha sporrat till ytterligare krafttag. Vi som lärt känna den optimistiska syn, exempelvis på eftervården för de tuberkulösa, som präglat representanter för tuberkulosvården i Norrbotten, ha svårt att tro att sjukdomens styrka och utbredning skulle verka förlamande på handlingsviljan. Tvärtom har vi från sydligare nejder vid många riksomfattande sammankomster haft glädjen att stimuleras av norrbottningarnas optimism och initiativ. Och det har varit en optimism av det mera reella slaget, som resulterat i praktisk handling. De första verkliga försöken att ge tuberkulospatienter yrkesutbildning till ur hälsosynpunkt lämpliga yrken gjordes i Norrbotten och det är ingen överdrift att säga att norrbottningarna på det området gjorde en

insats, som sporrade det övriga landet att följa exemplet. Man har en stark känsla av att denna nya anda, som vänder på den inledande devisens ord, att livet trots allt är skönare än döden, haft en rik växtgrund på Sandträsk sanatorium. Det var därför ingen tillfällighet att Norrbottens Lungsjukas Centralförening bildades på sanatoriet och att föreningen varit till nytta för tuberkulosvården i Norrbotten, det förstår nog alla utan att vi behöver komma med några längre kommentarer.

Man bygger för framtiden även på ett sanatorium och man kan tala om en sanatoriets vardag, en arbetsdag i samverkan mellan läkare, sjuksystrar, personal och patienter, men även fest och glädje i kamratlig samvaro. Patienternas egen "arbetsdag" är inrutad i liggturer och uppstigningar, läkar rond, kvävgasbehandling, tagning av olika prov, röntgenbilder och genomlysning o. s. v. Om man i stort sett kan säga att patienterna främst är mottagare av vård och omsorger av olika slag

så hindrar inte detta att de själva utöva aktivitet. Arbetsterapi för sanatorievårdade har utvecklats starkt de sista åren på sanatorierna. Så även på Sandträsk. Man bedriver teoretiska studier långt mera systematiskt och målmed-

Två soldyrkare lockas av den första vårsolen.

En glad publik, två musiker och en sångstjärna framför mikrofonen på Sandträsk.

vetet än tidigare och beträffande rent manuellt arbete kan man få se portföljer och andra läderarbeten, ryamattor och olika fina produkter växa fram ur patienternas flinka fingrar. Någon har sagt, att arbetsterapin kom och tog död på den gamla sanatorieromantiken. Om det ligger någon sanning i påståendet så inte förefaller det som någon större olycka har skett. Att sanatoriepatienterna förkovra sina teoretiska och praktiska färdigheter i mån av krafter och förutsättningar gör dem bättre rustade att möta omvärlden. De få friskare mod, en ljusare syn på tillvaron. Det har en

ofantlig betydelse för själva andan på sjukhuset, och det är en god tillgång, då man kommer ut i livet och ska börja om på nytt. Och livsglädje och friskt humör — kanske också en aning "romantik" — finns än i dag bland patienterna på Sandträsk, det hoppas vi att bildsvepet här också ger läsaren ett vittnesbörd om.

Till sist ska bara sammanfattningsvis framhållas, att det är en glädje att inte "lungsothen, storhostan" och alla andra förskräckliga namn sjukdomen fått, inte utgör samma hot mot folkhälsan i Norrbotten som förr. Men svårigheterna för de sanatorievårdade, inte minst i eko-

nomiskt avseende, kvarstår ännu i stor omfattning och bereder stora bekymmer. Och det gäller inte minst när man kommer ut och ska börja om på nytt. De sanatorievårdade behöver arbete och utkomst när de kommer ut från sanatoriet, de behöver känna att de är välkomna till världen utanför, till arbetsplatser och gemenskap med sina medmänniskor. Det är också en glädje att veta att många patienter under senaste åren kunnat återgå till arbetet och försörja sig själva — det kallas produktiv socialvård!

S. H.

En flitig patient knyter de sista knutarna på sin praktfulla rya.

Sanatoriets läkare, fr. v. doktorerna Hackl, Schornack, Gudmundsson, van der Linden och överläkare C. Rydhe.

SVENSK TEATER STÅR SIG —

och går vidare

Aspekter på den klassiska scenkonstens fördjupning och expansion

Sångare!

Vi jämen I jämt om idealen som svekos?

Var tid har sina idéer om ting och om saker;
och vi har våra idéer om verkligheten!

— — —
Vi sätten I ännu det sköna sken för det sanna?

Det sanna är fult så länge sken är det sköna.

DE HÄR VERSRADERNA hör hemma i en dikt, "Sångare", av den unge Strindberg. Ses dikten i sitt tidssammanhang har den stort litteraturhistoriskt intresse. Den var en skarp stridsfanfar för den nya realism som Strindberg blev en av de främsta talesmännen för och som skulle komma att betyda mycket för utvecklingen under det nya århundradet.

Samtidigt hände en massa andra saker. Med människorna och inom samhällena. De breda folklagren marscherade fram och övade allt starkare inflytande på samhällsstrukturen. Det blev på en gång mänsklig frigörelse och ny bundenhet i föreningskollektiven.

Så sent som ett gott stycke in på det nya seklet hade knappast en arbetare sett en ordentlig teaterföreställning. Enda betalda nöjet man bestått sig var enk-

Åke Fridell och Erik Hell i Brita von Horns "Jag ska låta höra av mej". Mindre teatermässiga i gammaldags bemärkelse kan knappast ett par aktörer se ut. Här är det "naken" realism, sminkningen ytterst obetydlig.

lare cirkus eller taskspeleri. Men endast något decennium närmare vår tid började kraven komma "nerifrån" på teater. Det var framförallt folkets parker som kom med nyheten. Hur blygsamma parkanläggningarna till en början än var, möjlighet att ge teater skulle det vara. "Parkteatern" har sedan växt ut till ett väldigt företag, med teaterlivets alla olika arter på programmen. Landsortsteatrarna hade haft sin glanstid, men började ett stycke in på 1900 sacka av för att slutligt råka i så gott som totalt förfall. Det var Folkparkerna och Skådebanan som fick ta upp den fallna manteln. De hastigt uppväxande folkets husbyggnaderna ökade möjligheterna för landsortsteatern genom sina teatrar. Nu är den verksamhet som bedrivs av Riksteatern och folkparkerna mycket omfattande. Landsorten har åter möjlighet att se teater såväl vinter som sommar.

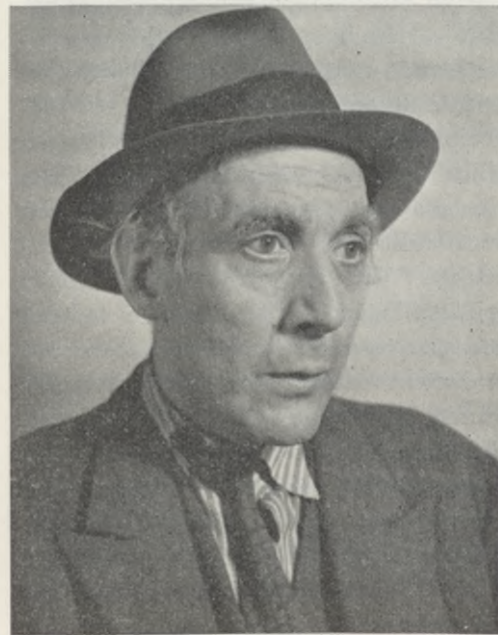
En gammal tanke är att landsbygden skall få egna fasta teatrar. Den första startades i Hälsingborg. Det är länge sedan nu. Det skulle dröja över 30 år innan den andra stadsteatern (Göteborgs och Malmös räknas inte i det här sammanhanget) kom, Norrköping—Linköpings. Hälsingborgsteatern har i stark växling fått vara med om både kriser och kransar, men den har stått sig och kämpat sig till en respektabel plats i vår teaterhistoria. Norrköping—Linköpings-

teatern har nu hållit på så länge att man nog kan anse dess verksamhet stabiliserad. Så har Uppsala fått stadsteater, men den är ny och har åtskilligt oprövat. Friska, orädda tag är det i alla händelser ingen brist på. Man har anledning tro att även den skall stå sig.

Bland de allra senaste nyheterna är Bygdeteatern. Efter en del experiment av Dramatikerstudion i Stockholm och Riksteatern ute på den egentliga landsbygden (huvudsakligen i bygdegårdar)

Gösta Cederlund och Folke Valder i "Swedenhielms" under dramatikerstudions landsorts-turné. Bilden tyder på ett mycket förnämligt samspel mellan de båda herrarna.

Hilding Gavle i huvudrollen i "En handelsresandes död" på Dramaten. Ge även här akt på det nakna talande, ytterst lite sminkade ansiktet.

har nu en fast organisation bildats, genom samarbete mellan landsbygdens ideella ungdomsorganisationer, studierörelserna SLS och ABF samt Riksförbundet Landsbygdens Folk (RLF). Särskilda länskommittéer har hand om själva organisationsarbetet. Anslag kommer att utgå från såväl kommunerna som landsingen. Flera stadsteatrar kan väntas komma till stånd inom den närmaste framtiden. Och det kan förmodas att benämningen en gång kommer att bli kretsteatrar. Tanken är att de fasta teatern ska utsträcka verksamheten till närliggande bygder, och det är kanhända inte så galet att sja om ett kommande samarbete mellan stadsteatern och Bygdeteatern. Förutsättningen för en mer omfattande teaterverksamhet ute i socknarna är emellertid en betydande ökning av samlingslokalerna med teatermöjligheter.

Nya teatrar har på senaste tiden tillkommit i Stockholm och Göteborg. Malmö fick sin väldiga stadsteater för åttio år sedan, men den behåller fortfarande platsen som Nordens största och tekniskt rikast utrustade. Dramatiska teatern måste allra snarast byggas om högst betydligt om vi inte snart skall få skämmas för vår nationalscen.

Kulturlivet i sin helhet har i hög grad påverkats av allt det som hänt inom samhället under de senaste decennierna. Teatern dock kanske mer än andra kulturgrenar. Tar man inte hänsyn till det förhållandet är det åtskilligt som hänger i luften. Det är inte tu tal om att det råder en kontinuerlig växelverkan mellan teatern och nutidsmänniskans högst realistiska syn på det mesta i tillvaron.

Scenlitteraturen skiftar teknik och uppsyn, strömningar och experiment avlöser varann, men något verkligt revolutionerande nytt — hur händelserika de senaste decennierna än varit — har icke förekommit. Den största förändringen gäller språket, replikformningen, den tekniska uppbyggnaden, tendenser och framförallt och till sist människoskildringen. Vad det gäller den tekniska uppläggningsen är det snarare teatern med sina resurser som påverkat dramat än dramat teatern. Men naturligtvis har dramat varit impulsgivande för teatern. Förändringen av teaterns tekniska resurser är lätt påvisbar. Tidigare var scenutrymmet snålt tilltaget, inramningsmaterialet (kulisserna) grannt och överlastat "trovärdiga", belysningen levererades av talgljus, oljelampor och slutligen gas. T. o. m. ett stycke in på 1900-talet fanns det fortfarande teatrar med mycket primitiv utrustning. Nu är

det elektriskt ljus och strålkastare som kan vräka ut ljus över scenen, regleras, koncentreras och stämmas i snart sagt alla färgnyanser. Man åstadkommer måne, sol, glidande moln, vittomfattande natur och stadsbilder, oändliga rymder och naturkatastrofer bäst man vill. Man har projektionsapparater och mekaniska

Nils Hallberg och Maj Törnblad i "Kvinnodjävulen". Chosefritt och vackert.

ljudeffekter av alla sorter. Man kan åstadkomma en färgprakt som gränsar till det sagolika. Så är det vridscenen, som dock fallit i gunst en smula den senaste tiden. Regissörens uppgift har både svällt ut och fördjupats. Tidigare var inövningsledaren kort och gott endast teaterman, nu är han — åtminstone i finare format — en lärd herre som inte får vara främmande för någonting.

Den realism efter Strindberg som under starkt tryck från många håll utveck-

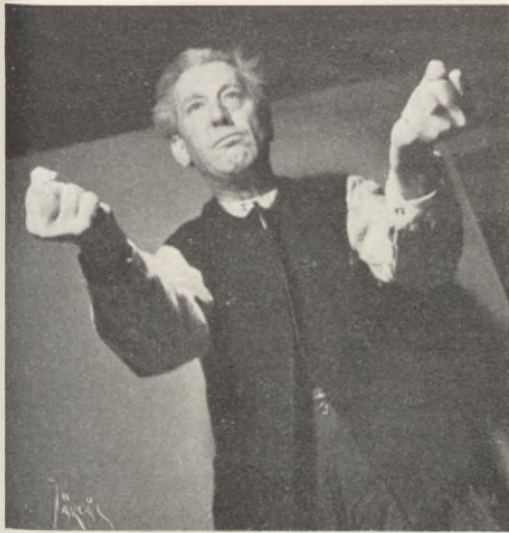

Gabriel Alw som Göran Persson i Strindbergs "Erik XIV". Det var en god prestation, men det är nu rätt längesedan och rollen har sedan dess starkt varierats, både vad det gäller spel och mask.

lats har helt naturligt många variationer, men ett gemensamt drag är människoskildringen med psykologisk djupbörning och klarläggning. Det inte minst intressanta vid jämförelser med en gångens tid är att även vanligt enkelt folk blivit skildringsobjekt i realistisk anda. Nu är det under alla förhållanden fråga om *människor* bland människor. Här har man alldeles speciellt den tidigare nämnda växelverkan mellan teatern och den allmänna utvecklingen. Moralisk indignation och magistersvängd pekpinne hör till det djupt föraktade. De senaste åren har de dramatiska författarnas synsätt i hög grad påverkats av den psykoanalytiska forskningen. Men på sidan av goda verk har det psykoanalytiska kvacksalveriet florerat i en rent kuslig omfattning. Detta gäller framförallt den s. k. experimentella teatern. Det särskilt fina nya skall vara den inre monologen. Den är dock långt ifrån någon nyhet, då den under tidigare skede tillämpats både inom den vanliga prosan och dramatiken. Rätt och konstnärligt använd ger dock den inre monologen avsevärda möjligheter, särskilt vad det gäller hörspelen. Det nya kommer främst till uttryck på den skarpsinniga människoskildringens område. Men de nyheterna är det tyvärr rätt ont om. Strindberg och Ibsen står fortfarande ouppnådda — som nydanare.

Den stora breddningen av teaterpubliken har fört med sig en rik dramatik av folklig karaktär. Det finns gott om triviala arbeten inom detta något flytande begrepp, men det har också framkommit goda pjäser, kanske dock främst hantverks- och underhållningsmässigt. I alla händelser har man kommit så långt att den gamla tidens enkla och troskyldiga folklustspel i stor utsträckning fått vika för den lättillgängliga realistiska dramatiken. Men det ges också verkligt högklassig dramatik på de folkliga scenerna. Komedin och lustspelet har även avsevärt ändrat karaktär.

När det gäller det starkt ökade teaterintresset får inte radioteatern glömmas. Valet av pjäser kan självklart alltid diskuteras, men då det gäller det gängse gnället har man i stor utsträckning att göra med lösliga smakinställningar, bristande uppfattnings- och mottagningsförmåga. Radions verkligt stora och betydelsefulla insats består främst i dess möjlighet att förmedla och göra känd all världens dramatik. Dåliga och slarviga föreställningar har det varit gott om de många åren igenom, men därvid måste man ta hänsyn till den ständiga matningen med teater och i flertalet fall

Carl Ström som gamle bonden i Mobergs "De knutna händerna". Dramatisk symbolisk pose för den envetne bondens uppfattning om sitt eget.

blott engångsföreställningar. Det är sannoligen inte så lätt att alltid hålla det hela på hög nivå då konsumtionen av pjäser är så oerhörd och olika smakriktningar skall tillfredsställas. En svår gnagning på radioteaterns betydelsefulla uppgift och popularitet är dock de allt för ofta förekommande slarvigt inövade och oklara föreställningarna.

Det finns åtskilliga som håller på de goda filmernas överlägsenhet över den sceniska framställningen. Inte minst, menar man, genom filmens utsträcknings- och rörelsemöjlighet. Det senare kan till en del vara sant. Men teatern har andra möjligheter som inte filmen förfogar över. Teatern kan vara betydligt suggestionstarkare: i färger, ljus, förtätade stämningar. Men det viktigaste av allt, människoskildringen sker i "direktform", alltså utan överföring på mekanisk väg. Teatern skalar av, koncentrerar, intensifierar där filmen måste breda ut sig med en massa arrangemang för att bli acceptabel för publiken.

Scenkonstens kraftiga utveckling, dess möjlighet till rörlighet och omväxling, den rätt goda tillgången på lämplig repertoar och det stora intresset inom alla folklager innebär ökade möjligheter för teatern att ta luften ur det flödande filmsmäcket. God film och god teater bör kunna trivas sida vid sida.

När det blir fråga om "stil- och paradpjäser" kan den moderna teatern utveckla en yppighet och prakt som inte står utstyrsselfilmerna efter. Men som redan antytts, ett genomgående drag i nutidsteatern är en stilren och suggestionstark enkelhet. När det gäller verklig människoskildring får den inte störas av för mycket effekter eller sceniska grannlåter. Apparaturen kan hållas ganska enkel därför att så mycket går att

åstadkomma med den moderna scenbelysningen. Det man under alla förhållanden bygger på är ett effektivt samspel mellan färger och ljus. Förenklingen har självskrivet ett givet samband med den nutida dramatiken. Realismen har kommit så i högsätet att det blir klen med den symboliskt färgade scendiktningen. Men det kan så småningom komma att ändra på sig. Förr eller senare töms en riktning på sina resurser. Och publiken vill ha omväxling och nytt. Även nu kan publiken visa stort intresse för sådan dramatik som inte har den realistiska och psykologiskt djupborrande prägel, det man sedan gammalt brukar kalla stor och pompös teater.

Teaterns livskraft och framtid hänger dock ytterst på människomaterialet, skådespelarkåren och dess kvalifikationer. Men även därvidlag ter sig förhoppningarna ganska ljusa. De senare åren har en lång räckta begåvade och ambitiösa ungdomar kommit fram. Dessa ungdomar skiljer sig avsevärt från tidigare skådespelargenerationer och representerar i mångt och mycket en ny skola. De är äkta barn av sin tid, osentimentala, sakliga och med hårdpräglad framåtanda. Många har lyckats komma fram ovanligt snabbt, vilket hänger

En inspelningssituation från Radiotjänst: Olof Widgren och Gunnar Björnstrand i Pär Lagerkvists "Den svåra stunden".

samman med en allmän tendens inom teatern att låta de unga pröva sina krafter så snart som möjligt. Samtidigt får publiken vara med om något nytt och den spänning detta alltid innebär. Detta har sina risker men de betyder mindre

Märta Ekström som Katrina i filmen "Katrina". Den här realistiska verkligheten går inte att återge på scenen. Men scenen har mycket som filmen ligger i lä för. (Vilket närmare talas om i art.)

inför de unga begåvningarnas möjligheter att vinna erfarenhet och mognad i det svåra arbetet. Så är det de mångskiftande chanser radioteatern erbjuder ungdomen.

Om det är så att tidsförhållandena pillrat in åtskilligt i dessa teaterungdomars personlighetspåsar som gör dem samstämda med den allmänna inställningen inom teatern och t. o. m. bidrar att något förkortade de mödosamma utbildningsåren, har de dock sina svagheter att dras med. Bl. a. bristfälligheter i diktningen och en viss torrhet eller kylighet i rolltolkningarna. Då och då händer det att man tycker sig sakna det rätta hjärtelaget. Men det kan främst bero på ungdomlig osäkerhet.

Nya stora kullar teaterungdom är på väg, av gott gry även de, sägs det. Och de är välkomna. Med den expanderande som nu karakteriserar teaterverksamheten krävs betydande utökning av skådespelarkåren. Det gamla fina skådespelargarde vi har tunnats ut mycket snabbt. För närvarande är konkurrensen hård om dugande såväl gamla som unga skådespelare. Ännu större kommer efterfrågan att bli.

Hur det kommer att ställa sig med den inhemska dramatiken är ett annat kapitel. Visserligen skrivs det mycket men det är inte många verk av betydelse som kommer fram. Man trodde länge att radioteatern skulle innebära en god stimulans genom de möjligheter den erbjöd unga författare, men därav har inte blivit mycket.

Men det hindrar inte att Thalia lever ett friskt och blomstrande liv. Det är inte så särskilt längesedan hon förklarades stendöd.

Lars Thors Thunberg

NÅSTAN VARJE KVÄLL den där sommaren satt vi på förstubron och åt klarbär. Vi la alltid in en handfull bär åt gången och kärnade dem i munnen medan vi åt, och vi arbetade metodiskt och utan hets och hunger.

Vi hade kommit underfund med att om vi höll en hastighet av femton bär per minut orkade vi äta länge utan att bli andfådda. Och det var viktigt att inte bli andfådd för vi spottade till måls med kärnorna.

Det var som vanligt bara vi tre, Farfar och Farmor och jag, och den där sommaren spottade Farmor bäst. På vårsidan, bara några dagar innan vi flyttade ut till landet, hade hon råkat slå ut en tand i sin protes och vad som till en början syntes som en olycka blev i stället en källa till glädje och vederkvickelse. Hålet i tandprotesen satt nämligen fram till och var just lagom stort för att en bärkärna skulle kunna passera och det var inga överord, när Farfar förklarade att han för sin del aldrig hade sett ett förnämligare kärnspottningsaggregat. Dessutom är det inbyggt, bättrade Farmor på, som alltid skulle vändsteka äggen.

Än i dag kan jag minnas det knattrande smattret när kärnorna flög ur Farmors mun. Det låg inte bara kraft utan också precision i skotten. En kväll fick hon upp ett skott på tolv meter eller kanske var det ännu mer. Först blev Farfar och jag väldigt nedslagna, men vid kontrollmätningen kom vi underfund med att Farmor använt en kärna av bigarrå i stället för klarbär och rekordet underkändes ögonblickligen. Eftersom vårt domslut var utan appell bröt Farmor tävlingen och gick in och satte på kaffe. Genom köksfönstret kunde jag skymta hennes massiva lilla gestalt borta vid spisen. Hon slamrade låtsilsket med kaffepanslocket och visslade "Hadderittan satt på taket..." Till hösten skulle hon fylla sjuttio.

Men att jag minns den där sommarkvällen så väl beror egentligen inte på Farmors underkända kärnspottningsrekord utan på något annat: det var den gången jag hörde Farfar tala om Hannibal, Missouri.

Farfar hade varit i Staterna i sin ungdom och hans ungdom hade börjat tidigt och varat länge. Den varar fortfarande, brukade Farmor säga ibland, när hon hade solskenshumöret på sig och kaffet smakade bra och det gjorde det för det mesta, ty i mina farföräldrars hem klarades kaffet med torkade braxenfjäll och det är, som så mycket annat, en numera alldeles bortglömd konst.

Jag var bara åtta år när jag hörde Farfar berätta om Hannibal, Missouri,

Onkel Abbe: Hannibal, Missouri

och om hur han och hans vän Julius Mortimer Miller, som på 1860-talet red ponyexpressen från Sacramento i Kalifornien till Carson City i Nevada, kom med Eddy Longs tältcirkus till "den fridfulla lilla staden" och om hur de fångade vildkaniner på flodstranden för att föda cirkusens booramar.

Det fanns gott om vildkaniner kring

"Hannibal, Missouri." Målning av Adolf Dehn 1947. Scruggs-Vandervoort-Barney Collection. Det vita huset till höger i förgrunden är numera Mark Twain-museum. Där bodde Mark Twain 1839-1853.

Hannibal, Missouri, på den där tiden och Farfar och hans vän Julius Mortimer Miller hade kommit på knepet att ta dem. De lockade fram djuren genom att lägga kålhumun på flodstranden. Det dröjde aldrig länge innan kaninerna kom skuttande och började kalasa och då var det dags för Julius Mortimer Miller att plocka fram lasso. Han fångade kaninerna knippvis, aldrig mindre än fem i kastet. Julius Mortimer Miller var från Sacramentodalen, som bekant en trakt där kvinnfolken sällan får ha sina klädsträck ifred.

Om detta och om mycket annat som han och hans vän Julius Mortimer Miller upplevde i Hannibal, Missouri, berättade Farfar för Farmor och mig den där sommarkvällen. Jag kommer ihåg hur glansfull och oemotståndlig vi tyckte att han var och hur vi älskade och beundrade honom för hans förmåga att kunna ljuga oss bort från allt det grå och trista som ville tränga sig på.

Det var en av de allra vackraste kvällarna den där sommaren och vi satt i vårt dalblå stugkök och hörde Farfar berätta och såg natten komma. Vi kurade skymning för köksfönstret stod öppet och vi ville inte locka in myggen genom att tända lampan, och till slut blev det så mörkt att röken från Farfars pipa inte syntes längre.

Men Farfar bara fortsatte att berätta, helt uppe i det förflutna, motståndslöst

fångad av minnets väldiga lassokast, och han tystnade inte förrän Farmor stängde fönstret och tände fotogenlampan. Så fick jag min sista honungsmörgås för kvällen och Farfar sin varma sängfösartoddy och en stund senare var det släckt och tyst i min barndoms klöverdoftande sommarhem.

*

Hannibal, Missouri.

"Solen gick upp och kastade sina strålar som en välsignelse över den fridfulla lilla staden." Så börjar ett av kapitlen i "Tom Sawyers äventyr", och "den fridfulla lilla staden" är Hannibal, Missouri, där Mark Twain, böckernas Tom Sawyer, och hans vän Tom Blankenship, odödliggjord som Huck Finn, upplevde sina pojkårs underbara äventyr.

Det var i Hannibal, Missouri, Mark Twain växte upp. Han kom dit när han var fyra år gammal och bodde där tills han blev arton och nästa år är det hundra år sen han som ung man lämnade sin barndomsstad för alltid och drog ut i världen på sin långa vandring mot litterär berömmelse.

Om den saken visste naturligtvis Farfar och hans vän Julius Mortimer Miller ingenting och de skulle aldrig få veta det. Deras tid är för länge sen ute.

Men Hannibal, Missouri, finns kvar, i mycket sig likt sen de dagar då Farfar och Julius Mortimer Miller fångade vildkaniner på Mississippis väldiga stränder, just så som Adolf Dehn förevigat staden i sin berömda tavla i Scruggs-Vandervoort-Barney Collection, med Mark Twains barndomshem, det vita tvåvåningshuset och dess lustiga, en smula fördrömda trädgård längs gatan.

Kanske tog sig Farfar och hans vän Julius Mortimer Miller ibland ett halvbluss på Durhamcigarretterna under en pratstund i skuggan av det där vita huset, kanske var de någon gång inne i McDouglas' grotta eller strövade genom skogarna på Cardiff Hill. Jag vet inte och kommer aldrig att få reda på det, men jag älskar att tro det.

"Men jag måste nog sticka iväg till Indianterritoriet före dom andra för tant Sally säger att hon ska adoptera mej och civilisera mej och det står jag inte ut med. Jag har varit med om det förr."

Så slutar Mark Twains bok om Huck Finns äventyr, ett slut om vilket en berömd diktare nyligen sagt: "Jag tror inte man med större säkerhet kan säga om någon bok som någonsin skrivits att den slutar med de rätta orden".

Det är ett påstående som Farfar och hans vän Julius Mortimer Miller andlöst skulle skrivit under på. Hade de bara vetat.

Björn Hodell berättar:

NÄR FLINGORNA började dansa ned och när snön lyste vit i gatlyktornas sken, blommade karnevalsnöjet upp i vårt avlänga och frusna land. Och rokokon var dess glanstid. Det blev det Gustavianska skedet beskärt att ordna stadigvarande hemmarätt åt prins Karneval och hans hov i det av Tredje Gustav invigda sångtemplet vid Gustav Adolfs torg. Tidigare hade karnevalslivet florerat i mera tillfälliga lokaler bl. a. i Kungshuset, n. v. Svea hovrätt på Riddarholmen. Men alltjämt förblev det ett privilegierat nöje för hovets herrar och damer.

Emellertid gjorde skottet den 16 mars 1792 en bråd och tragisk ände på det gustavianska operahusets maskerader. Det skulle dröja nära 30 år — i november 1821 — innan på nytt "Med Hans Kongl. Maj:ts Allernådigste Tillstånd" den levnadsglada prinsen med sitt ystra hov drog in på Kongl. Theatern.

Den återupplivade maskeraden fann ej riktigt nåd inför kritikens argusögon.

Den tycks, skrev man, ej ha besvärats av rokokons förfinade smak med dess lätta fantasifullt tändande lynne. Man klagar också över de dyra matsedelpriserna och framhåller även att maskeradgästerna tycks ägna Bachus en minst lika hängiven dyrkan som Terpsikore. Särskilt in på 1840-talet klagas det över att "krakel" brukade uppstå, när gästerna

TILL SLOTTSSBALEN.

Vy av Norrbro, teckning av C. Hedelin.

efter slutad bal skulle tränga sig ned för trapporna.

En annan tingens ordning, åtminstone till en början, präglade den tid då den glade kung Calle (Karl XV) angav tonen i det stockholmska nöjeslivet. Då blev också Ulriksdals slott ramen till lysande *les bals masqhés* och praktfulla kostymuppvisningar. Det var under kung Calles sorglösa tid operamaskeraderna, efter att under många år lyst med sin frånvaro, återupplivades under glansfulla former. Förbudet mot tidigare operamaskerader berodde på att karnevalsföljet uppträtt både "otidigt och oskickligt" och utlämnats till "hån och begabbelse" åt den utanför väntande och skrånande folkmassan.

Om en av dessa första operamaskerader, som hölls den 12 januari 1867, skriver Claes Lundin i Ny Illustrerad tidning, "att det var den elegantaste och gladaste tillställning Stockholm någonsin skådat". För att förebygga tillträde för mindre önskvärda element skulle an-

Gamla Operahuset.

teckning och utlösning av biljetter ske uteslutande på operans kansli. Biljettpriserna var också mycket höga för den tiden — 15 kr. för herre och 10 kr. för dam. Dansen började kl. 9 och avblåstes kl. 2. Man superade i den för aftonen reserverade operakällaren och 1 tr. upp i festvåningen. Hela Stockholms "beau monde" var där. Man såg konungen och drottningen, till en början omaskerade, men under maskeradens gång bytte kung Carl liksom prins August upprepade gånger kostym. Bl. a. uppträdde kungen i en sotares skepnad och prinsen som trollkarl. För radernas skådelystna publik erbjöd salongen ett fascinerande sceneri. Visserligen var de flesta kavaleriererna i frack och cylinder och antalet dominos övervägande, men ändå syntes tillräckligt med pikanta och smakfulla masker. Det var, fortsätter Lundin, skära och blå och svarta dominos omväxlande med sotare, bagare, munkar, zuaver, marketenskor, lantfolk och "debarörer" — parisiska hamnarbetare med vida benkläder av sammet, vit spets-skjorta, rött skärp och hatt med uppvikta brätten. En lustig historia berättar Lundin. Tidens operachef var hovmannen av Edholm, en mindre klyftig herre och ingalunda omtyckt heller. Efter en dans kom den uppskattade skådespeler-skan Gurli Åberg, klädd som zigenerska, fram till Edholm, tryckte något i hans hand och sade: "Det var du, det är du, det blir du!" Då operachefen öppnade handen, låg i denna en hasselnöt. Gustaf Fredrikson — den eleganta replikören — hade en god del av aftonen på diskret sätt förföljt en mask, utklädd som pepparkaksgumma och som på armen bar en korg med pepparkakshjärtan. Slut-

ligen stötte de ihop och gumman erbjöd sina "hjärtan". Fredrikson tog ett och åt samt sade leende och med djup bugning: "Sådana här fina 'hjärtan' har jag ätit på Ulriksdal. Kanske receptet är därifrån?" Pepparkaksgumman skyndade

"Okänd mask" från den klassiska maskeradepoken vid sekelskiftet.

att blanda sig i vimlet — det var drottning Lovisa.

1860-talets operamaskerader urartade emellertid allt mer och på Karl XV:s befallning stängdes portarna för dylika tillställningar. Egentliga orsaken var nog konungens eget mindre konungliga uppträdande, vilket gav den påpasslige och kvicke Söndags-Nisse tillfälle till en ordlek att "under Gustav III:s dagar såg man på en operamaskerad en *konungs mord*, varemot under de edholmska muffbalerna nu har sett en *konung smord*".

Den sista operamaskeraden i Gustav III:s operatempel ägde rum år 1880 och avblåstes balen då som förr klockan 2, vilket föranledde Aftonbladet att ironiskt yttra "ej så nachspielet på Operakällaren", ty där fortsatte man till daggryningen. Som ett led i Pressens vecka, 1901, hölls för första gången en lysande maskeradbal i det *nya* operahuset. Den gick av stapeln i maj månad.

Konung Oscar II var liksom brodern en stor dansör och fullföljde dennes traditioner vis à vis militärmaskerader och slottsbaler — de senare de stora evenemangen under vinterns societetsliv. Det var också ett evenemang för de oöverskådliga skaror, som kantade Norrbrottoarerna för att hinna uppsnappa en skymt av all den elegans, som doldes bakom rutorna i de inbjudnas ekipager, vilka i jämn ström rullade upp mot det festligt upplysta slottet. Man såg också en och annan skumpande hästdroska med riksdagsfarbröder i mer eller mindre välsittande frackar och med cylindern på nacken. Det berättas att själva slottsbalen liksom damernas utsökta utstyrlar *mindre* intresserade "farbröderna" än de av god mat och dyra viner dignande borden, som för deras räkning dukats i ordenssalarna, — av slottsbe-tjäningen kallad *bondtaffeln*.

I stora Galleriet inväntade gästerna de kungliga, som på slaget halv tio inträdde, företrädda av sex kammarherrar på vilkas svarta frackskört insignierna på deras värdighet — de förgyllda nycklarna — var fästade medels en blå rosett. Med djup reverens hälsades den gamle monarken — "världens skönaste furste" — ännu ståtlig och högre i sin vackra amiralsuniform. Efter de ceremoniella hälsningarna öppnades omedelbart slottsbalen i Vita havets bländande ljusprakt, där medlemmar ur hovkapellet svarade för dansmusiken. Precis klockan ett avblåstes det hela med fanfarer. Och åter rullade ekipagen över Norrbro med sin dyrbara last av pälsverk, och plymagerade hattar och guldsmidda

värjfasten, ett gratisnöje, som stockholmarna aldrig underlät att taga del i.

Säsongens karnevalsnojen blommade ut i de årligen återkommande militär-maskeraderna på Grand, som genom sin sammanslagning med Bolinderska huset bjöd på en storslagen balsalong i vitt och guld med förgyllda möbler, överklädda med sidenbrokad. För prins Karneval en synnerligen exklusiv omgivning. Hans brokiga och muntra följe personifierade också allt mellan himmel och jord. Så här lyriskt uttömmande omtalar en tidningsman sitt besök på en militär-maskis år 1912: — "Här vaggas Solrosen sin smärta stängel, fjärilar gungar bland Näckrosor, Höst med gyllene ax snuddas vid en oskuldsfull Blåklint, en Flugsvamp nickar åt en Kantarell och Violer gömmer sig bland Klöver. En brun Pepparkaka med framvåden fullsatt med vita mandlar dansar förbi, Katten smyger från Morgonrodnaden bort till Vinternatten, Ultima Thule svävar förbi Stjärnrepubliken. Tennisspelet och Rouletten lockar inbjudande att försöka lyckan. Delila, Cleopatra och madame Pompadour har stigit upp ur sina grifter för att ännu en gång tjusa efter århundradens sömn."

"Bland denna utsökta fågning", fortsätter vår sagesman, "rör sig Karnevalens maskuliner i blå och röda, gula och vinfärgade frackar, i knäbyxor och silkesstrumpor, omväxlande i polonäs, fransäs och vals".

Så nu vet vi exakt, hur en militär-maskis under "den gamla goda tiden" tedde sig.

Att det uppslupna karnevalsliv, som då rådde, gav upphov till många raljan-

Norlanders balett, en unik bild från "den gamla glada tiden".

ta historier, vet krönikan åtskilligt att berätta.

Konung Oscar, livlig maskisbesökare, tillfrågade vid ett tillfälle en ansenligt dekolleterad dam vad hon skulle föreställa och fick till svar: "Vintern, ers majestät." "Jaså", yttrade monarken ironiskt, "barvinter!" En yngre dam, vars skuldror, barm och armar lät ana en mångfald av dolda behag, var kostymerad till jordglob med samvetsgrant angivna gränser och namn. Hon förföljdes hela kvällen av en herre, förlorade till slut tålamodet och frågade i snäv ton vad han ville:

"Sköna mask", svarade denne med en chevaleresk bugning, "er spirituella kostymering har åter uppväckt mitt geografiska intresse — jag har följt er hela kvällen i den glada förhoppningen att till sist finna — min födelseort."

Från Oscarsbalen den 21 jan. 1888. Teckning av Viktor Andréén samma år. Konung Oscar synes i samtal med ärkebiskopen Nicl. Sundberg. T. v. prins Oscar Bernadotte med sin trolovade, hovfröken Ebba Munck, vars blivande förening då hade offentliggjorts.

Redan i början av 1700-talet hade smaken för maskeradnojen från hovkretsarna kommit ut bland den egentliga medelklassen. Eftersökta blev sådana tillställningar på Bollhusteatern vid Slottsbacken och "Orangerihuset" i Kungsträdgårdens norra del, men snart nog ledde dock dessa maskerader till oordningar, som framkallade myndigheternas beivran.

Riktig fart tog maskeradnojet under 1820- och 1830-talen. Bekant genom Blanches berättelser är ju torngrenska balerna på Djurgårdsbrunn och guterade var ju också maskeraderna på världshuset Clas på Hörnet vid Roslagsgatan och på Kirsteinska huset, särskilt i den sistnämnda lokalen, vars murar lär ha kommit till användning vid byggandet av det nu utdömda Hotel Continental. Från det Kirsteinska huset drog sig det dansanta Stockholm senare till De la Croix' salong vid Brunkebergstorg. Andra maskeradtillhåll under decenniernas lopp var Mosebacke. Piperiska Muren, Novilla (Vauxhallen), Da-

vidsons paviljong vid Drottninggatan etc.

Ett dåligt vitsord erhöll Stockholms offentliga maskerader av stockholmskildraren Karl Anders af Kullberg. "Om dessa nöjen", skriver den vittre kammarjunkaren år 1851 i en korrespondens till Calmar-Posten: att "de hunnit djupet av sin förnedring, där masken skyler dräggen av huvudstadens kvinnliga befolkning och den hyllning, man ägnar könet är av tämligen handgriplig natur, där skämtet är grovkornigt, som kiselstenar, och dansen icke allenast en fri utan till och med en frivol konst."

Det var ju ord och inga visor, av den initierade stockholmskildraren.

Maskeraderna fortsatte emellertid sitt sorglösa nattfjärilsliv långt in i vårt sekel. Lokalerna var dåvarande E. V., numera National eller "Nalen", vars berömda "muffbaler" småningom stoppades av polisen, cirkusarna på Djurgården och vid Karlavägen, Hotel W. 6 (sedermera Continental), Fenixpalatset, Hasselbacken och gamla och nya Sveasalen vid Hamngatan.

I regel vid dessa maskerader var herrarna omaskerade. En lösnäsa hörde till undantagen. Däremot var damerna alla maskerade och kostymerade, men till militärmaskeradernas yppiga kostymglans hade dessa maskisdräkter intet att skaffa. De flesta av kostymerna var uthyrda av någon kostymateljé och långt ifrån fräscha efter ett flitigt tidigare begagnande. Andra åter säkerligen tjuvlånade ur teatrarnas kostymförråd. Som t. ex. de italienska flickornas. Ett vant teateröga kunde med en viss säkerhet urskilja dem som var klädda i "Den stummas" syditalienska dräkter och dem som bar på sig Boccaccios toskanska nationaldräkter.

Hjalmar Meissner berättar om en maskis på gamla Sveasalen, där en mask väckte särskild uppmärksamhet som — Sjöjungfru. Hon var klädd i heltrikå, som skyldes av stora fång sjögräs (av grönfärgad bast). Dessutom hade hon en ljusgul peruk, som räckte ned till knäna, och en kolossal fiskstjärt där bak. Nå, fiskstjärten tappade hon redan i första fransäsen och sjögräset tunnade av mer och mer. Vid demaskeringen hade

sjöjungfrun tappat snäckor, sjögräs och all havets rekvisita. Det var bara jungfrun — och knappt det — kvar.

Klockan 4 på morgonen avblåstes dessa kostymbaler och det blev allmän demaskering. Många av damerna hade då redan hunnit smita, rädda kanske för en del glada igenkännanden. Sorgligt nog ramlade också en del illusioner vid denna demaskering. Vem, säger M. i fortsättningen, kunde tänka sig att dessa tindrande ögon och denna friska mun skulle åtföljas av en klumpig potatisnäsa.

Till slut en liten historia om den då mycket kände tvål- och såpfabrikören Hylin. Han hade på en av Sveasalens maskisar sammanträffat med en intagande och högst kultiverad skådespelerska, klädd som Cupido. För att få konversationen i gång började fabrikören så här:

— Hur har en så'n liten ängel kommit ned på jorden?

— Jo, jag smorde in mig med Hylins såpa och så åkte jag rutschbana nedför regnbågen.

Oscarsbal på Stockholms slott, Vita Havet, omkring år 1900.

DEN UPP OCH NEDVÄNDA JULEN

ELLER "TECKNARENS JULMORGONDROM."

SKA VI HA BOXNINGSFORBUD FOR JULTOMTAR?

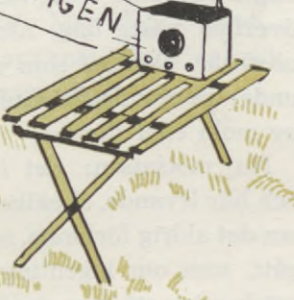
KOP INTE NU, EFTER NYAR BLIR DET BILLIGARE

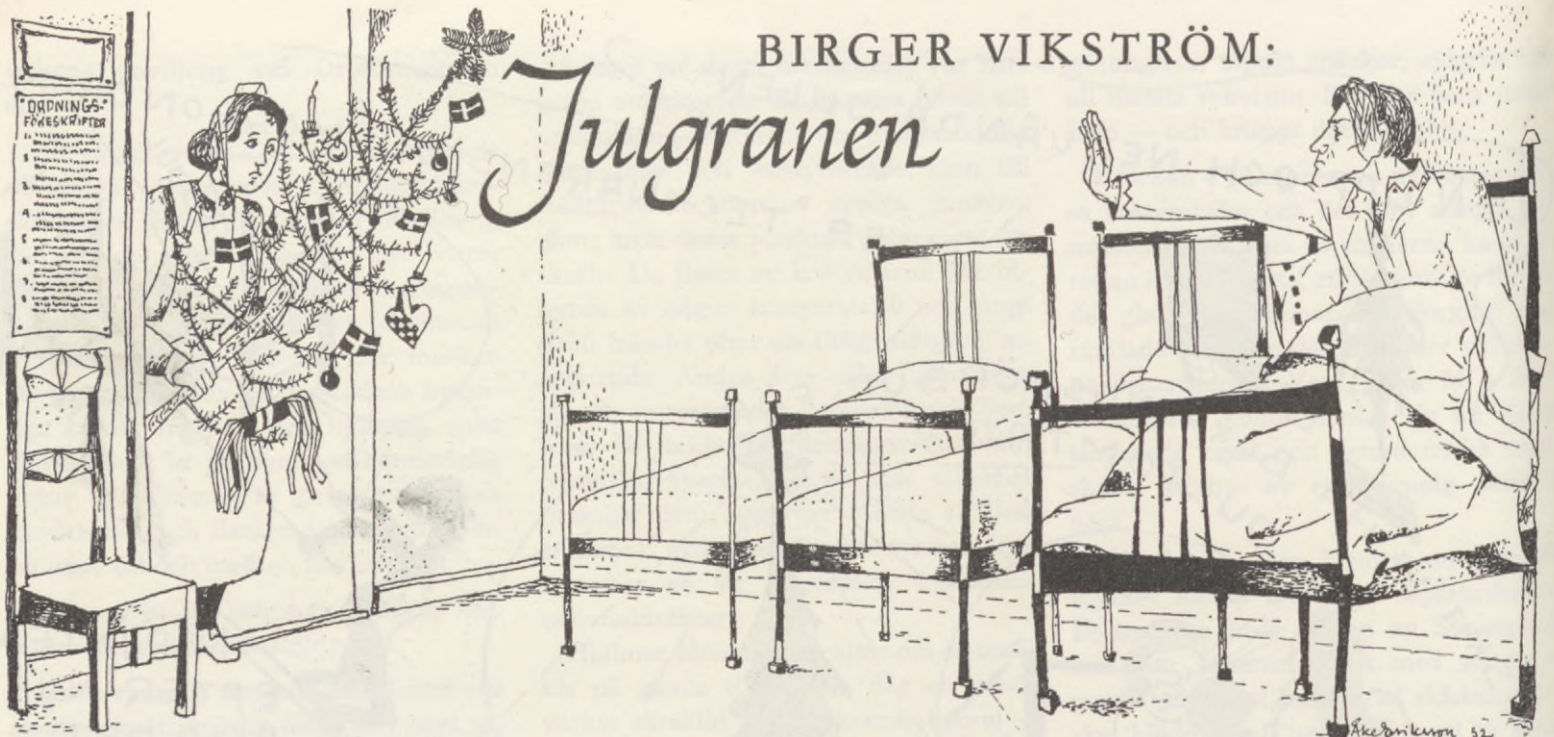
NLIAR DET JULIGEN

KAN JAG INTE FA LITE LAGRE LON
DET BLIR JU SA LITE GJORT UNDER JULDAGARNA

Julgranen

NU DJUPNAR MINNENA. Det är tre ord som förföljer mej en kväll med sin underton av sentimentalitet: detta falska gift, en vagga för självbedrägeri och överksamhet. Så ligger jag emellertid i min säng och minns, känner intensivt det förflutna närvaro, drömmen flyter in i verkligheten och överrumplar tankarna, minnesbilderna förtätas och ersätter för korta ögonblick verkligheten. Det glömda var således aldrig glömt, bara undanlagt till förvaring färdigt att stiga fram för att bevisa sin styrka.

Jag ligger på en sjuksal och jag är ensam. Min säng är upptagen men fem andra sängar är tomma. Jag ligger ensam och glömmar de gröna väggarna som doftar hygien, glömmar plakatet med ordningsregler vid dörren och hela sjuksalens korrekta tristess och detta för något förflutet, något som ändå är slutgiltigt förlorat. Det är en ny känsla. Förr var det alltid framtiden som levde i hjärtats slag, alltid morgondagen, alltid något som inte var utträttat men som skulle utträttas. Det fanns alltid en dröm som skulle förverkligas, ett sagoland bortom vägkröken vid grinden eller källan. Om något saknades i dag skulle det finnas i överflöd nästa dag, nästa månad eller nästa år. Den sol som var att förvänta under morgondagen skulle inte skymmas av moln eller dimma.

Nu motsatsen: det förflutna spökar och blir levande, så sällsamt levande som om det aldrig förlorats, som om ingen tid gått, som om ingenting förändrats. Så märker jag att även det förgångna duger för flykt, denna barnsliga lek med tiden som den som är stark och mycket klok föraktar.

Just då kommer systemen in och två biträden har hon i sällskap. En säng ska tydligen flyttas från salen. Det för mej tillbaka till nuet, jag undrar varför sängen ska flyttas och systemen säger att man måste ju ordna plats för julgranen. Det är kvällen före julafton. Det är därför jag ligger ensam på salen; kompisarna har fått permission och rest hem. Men därför att jag ligger ensam får jag också plötsligt lust att blanda mej i detta med julgranen liksom för att i någon mån få tillfälle att känna mej som min egen

— — — ändrar sej systemen plötsligt, sträcker på sej i sin uniform — — —

herre. Bonden hugger sin julgran på egen mark. Arbetaren köper sin på torget. Den som ogillar julgranar gör ingetdera. Så säger jag alltså åt systemen att sängen behöver inte alls flyttas. Jag kan mycket väl vara utan julgran. I själva verket har jag aldrig varit någon älskare av julgranar och kan mycket väl klara mej utan en sådan, men nu hör inte systemen på mej längre. Sängen är redan ute i korridoren och systemen följer efter och stänger dörren så tyst som dörrar ska stängas på sjukhus.

Varför skulle jag nu säga detta om julgranen, tänker jag. Jag har ju aldrig intresserat mej stort för julgranar, varken för eller emot. De kunde ju gärna få fylla hela salen med julgranar om de hade lust. Det är tredje julen på sanatorium och en julgran mer eller mindre spelar ingen roll. I och för sej.

Nu kommer biträdena också in med julgranen men systemen är inte med. Då ber jag att få tala med henne och detta är också något som jag lika gärna kunde ha struntat i. Men när systemen kommer är det för sent att tänka på den saken och nu får jag också lyssna till många ord om julgranar i allmänhet och den gran jag fått på salen i synnerhet. Julgran har man haft i alla år på sanatoriet, julgran måste man ha och seden bör tas som den är dit man kommer och julgranar hör julen till o. s. v.

— Men jag ligger ju ensam på salen, säger jag, och då kan det ju inte skada någon om granen kommer väck.

Systemen är väl egentligen en vänlig själ, hon ser åtminstone vänlig ut. Men nu har jag tydligen överskridit gränsen för det passande och får också veta att julgranen ska stå där den står och därmed jämt. I hennes röst finns en underton av missnöje, kanske menar hon att mitt förslag blottar höjden av otacksamhet och just för den sakens skull blir nu julgranen en allvarlig fråga.

Jag undrar om det är systemen eller jag som ska ligga på salen och när jag till slut säger att jag tycker illa om allt vad julgranar heter ändrar sej systemen plötsligt, sträcker på sej i sin uniform och blir synnerligen majestätisk samtidigt som hon deklarerar att julgranen ska flyttas ut i korridoren. Landstinget har

betalat den förstås men om jag nu inte tål vid julgranen så för all del. För övrigt vill hon inte tala mer om saken utan försvinner från salen.

En stund senare kommer biträdena in och flyttar ut granen samtidigt som de tittar nästan skrämt på mej, som man tittar på en av misstag lössläppt däre eller missdådare.

Heliga julgran, nu börjar cirkusen. Hela avdelningen pyntas som den pyntats i alla år tidigare, människokärleken breder ut sej över salarna medan personliga pryklar stoppas undan för de passar inte in i bilden. Nu först börjar jag inse att jag gjort mej skyldig till ett i det närmaste oförlåtligt brott. Den där är konstig kommer väl dessutom de flesta att säga, han har ingen julgran på salen.

Jag ligger ensam och sjuksalens väggar är gröna. Det finns inte minsta väggprydnad någonstans, alla sängar står vinkelrätt, alla skåp i en prydlig rad: allt är som det varit och om man blundar och tittar igen är ingenting förändrat i bilden. Jo, nu kommer man in med ljusstake och en del annat som hör julen till: den kan man inte stänga ute och varför skulle jag också ha en mening om julgranar och halmbockar.

Julaftonen kommer med feberglädje. Dröm och erinran döljer sej bakom men utåt syns glädje mest, frisksportarglädje med röda kinder, alldeles för röda kinder. Julklappar delas ut och alla som kan vara uppe samlas i matsalen. Några ligger kvar i sina sängar, ensamma.

Jultomtar och konfekt och girlander över korridorerna. Men när jag blir ensam igen på salen glömmer jag detta och är lycklig att kunna glömma. Då kommer minnena som goda vänner med vilka man kan samtala tyst och förtroligt. Barndomens sommarbackar och ungdomens svälttid: den oundvikliga sentimentaliteten söver in och vaggar till ro. Hostattackerna från salen bredvid hörs i halvsömnen så sällsamt avlägsna.

På juldagen uppträder systemen ännu som den svårt förörrättade. Hon påpekar för mej att inför julen bör man inte vara hård, då är det tid att mjukna och låta barnasinnets komma till sin rätt. Jag menar då att det tydligen är bäst att man

— Det fanns alltid en dröm som skulle förverkligas, ett sagoland bortom vägkröken vid grinden eller källan.

flyttar in granen på salen igen. Något sådant kommer dock inte i fråga. Julgranen ska visst inte flyttas. Den ska stå kvar i korridoren och därmed jämt.

Nu skulle jag ha velat berätta något för henne, velat förklara en del för henne, söka en nyckel till hennes tankevärld men det blir inte av. Fast julgranen inte finns på salen tycks det mej att hela dess fördömda skugga faller över sängarna i alla fall. Andra patienter kommer in på salen så julglada som någonsin, men efter en stund frågar de litet undrande:

— Men var har du julgranen?

— I korridoren, svarar jag och detta finner patienterna synnerligen underligt.

Men så får jag då också besök av en som ingenting märker. Han har inte mycket kvar att hoppas av livet men nu vill han i alla fall visa böcker som han fått utifrån till julen. Vill visa att han inte är alldeles bortglömd av omvärlden, att också han en gång varit någonting och att han ännu har vänner kvar som minns honom. Hans ansikte är blekt och ögonen feberblanka, huden stramar över kindben utan kött, händerna är lätt fuktiga. I vanliga fall får han inte alls lämna sängen men till julen slappnar kontrollen. Och vi leker jul så gott det går.

Julgranen blir aldrig flyttad in på sa-

len men den blir inte heller kvar i korridoren. Sent på annandagens kväll råkar nämligen nattsystern öppna en dörr i ena ändan av korridoren och på något sätt uppstår det korsdrag inför vilket julgranen kapitulerar. Den dräsar i golvet för vinddraget och åstadkommer en del buller och ett regn av krossat julgransglitter. Man har inte somnat än på salarna, det gluttas i dörrar och en och annan pyjamasklädd och nyfiken patient tassar ut i korridoren för att titta på förödelsten. Nattsystern beskärmar sej samtidigt som hon skaffar fram en kvast för att sopa upp kvarlevorna av en mängd julgransblänk och tilltrasslat änglahår.

Nästa dag är julgranen borta. Julen är ju i alla fall slut, allt återgår till det normala och de som haft permission kommer tillbaka den ene efter den andre. En del först efter nyår förstås men jag är i alla fall inte ensam på salen längre. Historier berättas och nuet blir plötsligt åter mycket levande, framtiden kommer tillbaka som en gäckande förförare, systemen är vardagsklädd och doktorn går rond. Salssnacket flyter in i vanda fåror, vi talar om muckardagar och nya undermediciner, om klöverstigar och kvinnor.

Snart är också detta med julgranen en episod i det förflutna utan betydelse, en historia bland andra. Men den gången då den vakade över mej i korridoren kändes det inte riktigt så.

EN KVÄLL när Arne skulle gå och meta hörde han någon som grät. Han följde ljudet förbi ett par buskar och ut i en glänta. På en stor sten där satt en flicka. Hon hade långt, gult, hår och vit klänning och hon grät så hjärtat kunde brista.

Arne gick närmare och tog henne i armen.

— Vad gråter du för?

— Jag har tappat min kam.

Arne brukade gråta ibland när han fick för mycket gröt om morgnarna och var tvungen att äta upp den eller när han ramlade och slog sig och såret skulle tvättas rent. Men han skulle aldrig i livet ha gråtit över att han tappat en kam och så dum hade han inte trott att någon kunde vara.

— Det är väl inget att gråta för? sa han. Nu slipper du ju kamma dig.

— Begriper du inte att om jag inte får tillbaka den kommer det att regna till tidens slut.

— Varför det?

— För jag är solen.

— Du är väl ingen sol, heller. Du är en tjej.

— Jag är solen.

— Att du inte säger att du är månen och stjärnorna med.

Varför skulle jag säga det när det inte är sant?

— Varför säger du att du är solen? Solen ser ut så här.

Det är väl inget att gråta för?

ARNES ÄVENTYR

Av Inga-Maj Hammer

Och så ritade han ett runt klot med streck åt alla håll.

— Som dumma människor tror, ja. Solen är jag, som stiger upp på ett högt berg och kammar mig, så att håret flyger åt alla håll. Men nu när jag tappat kammen vet jag inte hur det blir.

— Du kan få låna min.

Hon ropade till, när hon såg vad det var, och slängde sig om halsen på rådjuret.

— Tack, du, men det går inte med vilken kam som helst.

— Nu ljuger du igen. Du är värre än Ingrid och hon är annars den som ljuger mest, vad jag vet.

— Vem är Ingrid?

— Min syster.

— Jag har alltid velat ha en syster, men jag har inte fått någon.

— Var glad för det, du. De bara drar en i håret och skvallrar och gör sig märkvärdiga för att de är störst. Vad heter du?

— Yrsa. Och du?

— Yrsa är väl inget namn. Jag heter Arne.

— Är Arne något namn, då?

Han behövde inte svara för i detsamma kom ett rådjur springande. Det slickade Yrsa på kinden och la sen någon-ting framför hennes fötter. Hon ropade till, när hon såg vad det var, och slängde sig om halsen på rådjuret. Sen tog hon

upp det och vände sig glädjestrålade till Arne.

— Titta! Här är kammen!

Den såg ut precis som en vanlig kam, Arne kunde inte märka någon skillnad alls, så han sa:

— Den där ser då inte särskilt märkvärdig ut...

— Det behöver den inte, sa Yrsa. För den är märkvärdig. Om du inte tror mig, så kan du följa med till Berget. Vi får nog rida på rådjuret till sjön.

Egentligen skulle han ju gått och metat och egentligen fick han inte vara ute så länge till, men det kunde vara roligt att se om Yrsa talade sanning. Så han sa att han ville följa med.

De hoppade upp på rådjuret. Yrsa först och Arne bakom henne.

— Håll i dig bra nu, sa hon.

Det var tur att hon sa det, för rådjuret satte iväg med en väldig fart och de var nere vid sjön på några minuter. Där måste rådjuret vända och de tackade honom och fortsatte ensamma längs stranden. Men det fanns inget ställe, som var så smalt att de kunde hoppa över.

— Jag kommer försent, sa Yrsa förtvivlat. Och sen kanske det inte är rätt väg heller.

— Vet du inte det?

— Nej, jag kommer alltid från olika håll.

— Titta! Arne tog henne i armen. Svanor!

(Forts. å sid. 20.)

Han höll fram den mot svanorna.

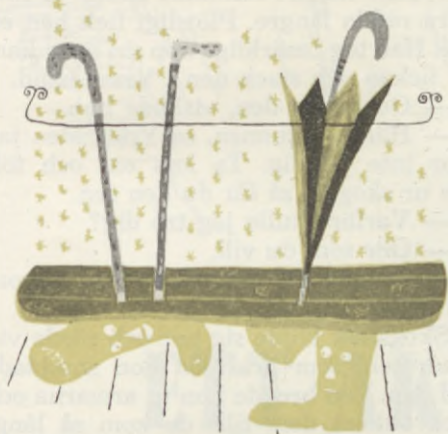

JULTOMTEJAKTEN

av Inger och Lasse Sandberg.

DET VAR EN GÅNG två stövlar, som nästan alltid var ovänner! Den ena stöveln hette Putte Höger, och den andra hette Pelle Vänster. De två stövelpojarna bodde hos en farbror som hette Bengtsson, och han hade en liten flicka som hette Lillan Bengtsson.

Putte Höger och Pelle Vänster hade inte varit ute på flera veckor utan legat och sovit i dammet under galoschhyllan. "Att man aldrig kan få se solen", sa

Putte Höger och Pelle Vänster hade legat och sovit under galoschhyllan.

Putte. "Tacka vet jag regn", sa Pelle. "Dumbom", sa Putte, "ska det vara något, så ska det vara snö". — "Fånstövel", sa Pelle, "du förstår väl att vi inte får gå ut i dag när det är julafton". — För det var faktiskt julafton. Och en riktigt gammaldags och kall julafton var det. Snön föll mjukt ned på gator och tak, och domherrarna satt som små röda bollar i havrekärvarna och tittade på barnen som åkte kälke. Egentligen var det ju inget stövelväder alls, men nu skall du få höra hur det gick till när Pelle Vänster och Putte Höger fick komma ut och lufta på sig på själva julafton.

Lillan Bengtsson satt hemma och väntade på jultomten. Lillan tyckte att klockan gick så sakta fastän den hade samma fart som på Lucia och alla andra dagar. "Sån sölkorv tomten är", sa Lillan. "Eller också har tomten gått vilse och hittar inte hit!" Lillan blev riktigt bekymrad. Hon väntade och väntade men till sist förlorade hon tålamodet och kilade ut i tamburen och tog på sig kappan. "Jag ska gå och hämta tomten jag", sa hon. "Ta mig med", sa Putte Höger, "Nej ta mig", sa Pelle Vänster. "Om jag

skulle ta pappas stövlar", sa Lillan. Hon hade nog hört vad Putte Höger och Pelle Vänster hade sagt. Lillan stoppade ner sina små fötter i Pelle och Putte och klev iväg nerför trapporna. Det var svårt att gå, för Putte ville åt höger och Pelle åt vänster. När Lillan kom ner på gatan skvätte Pelle snö på Putte, så Putte blev väldigt arg och trampade Pelle på näsan. "Du är nästan lika dum som galoschgubben", sa Pelle surt och tittade åt vänster. Putte tittade bara åt höger. Lillan stövlade gatan framåt i snön. Det var ganska svårt eftersom både Putte och Pelle var flera nummer för stora. "Jag undrar allt var tomten bor", sa Lillan, "bäst att fråga någon kanske". Och hon tittade sig omkring för att hitta någon som hon kunde fråga. På hela gatan fanns ingen annan än en gammal spattig häst, som stod bunden vid en lyktstolpe. "Hej hästen", sa Lillan och klappade hästen på halsen. "Kan du tala om var jultomten bor?" — "Hoppa högt, häng hit, häng dit, håll huvet hett, hosta, hicka, blunda och titta —, då ser du jultomten", gnäggade hästen. "Sicken tokig häst du är", sa Lillan. "Nipprig häst", sa Putte Höger. "Dubbelnipprig", sa Pelle Vänster. "Inte kan man hicka, hosta, blunda och titta på en gång heller. Jag får fråga någon annan", tyckte Lillan och pulsa-de vidare framåt gatan. "Att hon inte

frågar mig då", sa Putte Höger. "En dum högerstövel som inte kan något annat än knarra är väl inget att tala vid", retades Pelle Vänster, som var mallig för han hade lyckats putta ner Putte Höger i rännstenen.

Litet längre ner på gatan stod en bil parkerad. Snön hade nästan begravt honom och lyktorna blinkade sömnigt mot Lillan. "God dag bil", sa Lillan, "vet du hur jag skall gå för att finna farbror jultomten". "Gå", sa bilen, "tuta och kör, växla och backa, bromsa och gnissla, styr rakt framåt och till höger och vänster! Stoppa fort, så ser du jultomten", sa bilen och tutade. "Så kan väl inte jag göra. Jag är väl ingen bil heller", sa Lillan och såg ledsen ut. "Fänig bil", sa Putte Höger. "Dubbelfänig bil", sa Pelle Vänster. "Om man kunde möta någon vettig person som vet någonting ändå", sa Lillan, just då en hund kom springande mot henne. "Vet den här vettiga vovven var jultomten bor", frågade Lillan hövligt. "Vov, vov, varsomhelst, vov, vov," sa hunden och sprang sin väg. Han skulle nog hem och äta julskinka. — Nu började Lillan att bli riktigt rädd. Tänk om hon inte hittade jultomten. Och hon tittade sig omkring och upptäckte att hon hade gått vilse. Hon skulle säkert inte hitta hem ens. "Vem skall jag fråga?" undrade hon. "Fråga mig", sa Putte Höger. "Fråga mig också", sa

"God dag bil", sa Lillan, "vet du hur jag skall gå för att finna farbror Jultomten."

ARNES ÄVENTYR (Forts. fr. sid. 18.)

Yrsa tittade åt det hållet han pekade. En bit från stranden låg två svanor och simmade.

— Jag undrar — sa hon. Men svanor brukar inte tycka om att man ber dem om någonting. De vill helst vara ifred. Men vi kan fråga.

De gick långsamt fram till de båda svanorna, som knappt lyfte på huvudet när de kom.

— Skulle ni vilja hjälpa oss över? frågade Yrsa.

— Varför skulle vi göra det? svarade den äldsta svanen.

— Därför att vi måste över och ni är de enda som kan hjälpa oss.

— Och vad får vi istället?

— Vi har ingenting.

— Hur kan ni tro att vi ska hjälpa er för ingenting?

Arne stack handen i fickan och drog upp en apelsin, som han visade Yrsa.

— Jag har aldrig hört talas om att svanor äter apelsiner, viskade hon. Men försök.

Han höll fram den mot svanorna.

— Vad är det? sa den yngsta svanen.

— En apelsin, sa Arne. Om man äter den blir man stor och stark, det har mamma sagt.

— Vi är starka nog, sa äldsta svanen.

— Jag vill ha den att leka med, sa den yngsta svanen.

— Näja, sa den äldsta. Vi tar er över.

De simmade närmare stranden och Yrsa och Arne klev upp. Det var så mjukt och varmt på deras ryggar att Arne velat sitta där hela kvällen, men svanorna var snart på andra sidan.

— Klara er själva nu, sa de och simmade därifrån.

Nu sitter ni vackert till, ni båda, sa skogsrået och skrattade igen.

JULTOMTEJAKTEN (Forts. fr. sid. 19.)

Pelle Vänster, för både Pelle och Putte hade blivit kalla om sulorna under den långa promenaden och ville gärna komma hem. Lillan tittade ner på sina tår och sa: "Snälla rara stövelpojkar, hjälp mig att hitta till jultomten." Och Putte och Pelle som nästan hade blivit vänner för att det var så kallt, blinkade åt varandra och sa till Lillan: "Om du lovar oss att du blundar riktigt ordentligt, så ska vi gå med dig så att du hittar jultomten." Och Lillan blundade så hon nästan somnade, och Pelle och Putte satte stor fräs genom snön. Efter en liten stund ropade Putte och Pelle: "Nu får du titta Lillan." Och när Lillan slog upp ögonen fick hon se jultomten. Och kan du gissa var hon var någonstans? Jo,

På andra sidan sjön var en stor, mörk, skog och det var inte utan att Arne var litet rädd. Överallt i buskarna prasslade och tassade det och ibland sträcktes det en kloolik hand efter dem. Men Yrsas hår lyste så att ingen vågade sig i närheten av henne och Arne gick tätt framför och höll hårt i hennes hand.

Det gick bra tills de var nästan ute ur skogen. Då snubblade Arne plötsligt på ett par trädrötter och kunde inte komma loss.

— Vad ska vi nu göra? sa Yrsa. Här hjälper oss ingen och jag måste snart gå, annars kommer jag försent. Men jag kan inte lämna dig här, då blir du uppäten.

Hon ryckte och slet i Arnes fot och hon ryckte och slet i trädrötterna, men han satt lika hårt fast ändå.

Så hördes plötsligt ett skratt, så hemskt att Arne blev alldeles blek och en flicka i grön klänning stod alldeles intill dem. Hon var mycket vacker och hennes hår var lika långt som Yrsas, men det var brunt. Hon såg så snäll ut att Arne inte kunde tro att det var hon som skrattat så.

— Be henne, viskade han till Yrsa.

— Du är inte klok, viskade hon tillbaka. Det är skogsrået.

— Nu sitter ni vackert till, ni båda, sa skogsrået och skrattade igen. Vet ni att jag kan ta loss er om jag vill?

— Det tror jag nog, sa Yrsa. Men jag tror inte du vill.

— Rätt gissat — om inte ...

— Om inte? sa Yrsa.

— Gör mig en tjänst så gör jag dig en. Ge mig din kam så ska jag hjälpa er istället.

— Min kam kan jag inte ge dig, det vet du.

— Sitt där ni sitter, då. Du vet vad som händer med pojken om du går. Och går du inte kommer glansen från ditt hår snart att blekna och då går det illa för dig, Yrsa.

— Hur kan du vara så elak? sa Arne. Om du får Yrsas kam blir det aldrig någon sol mer.

— Vad rör det mig? sa skogsrået. Jag är inte förtjust i solen.

Arne såg sig omkring. Bakom varje buske spejade lystna ögon. De vågade

hon var hemma i sin egen barnkammare, och där satt jultomten på en stol och rökte på pappas främmandecigarer och läste på Lillans önskelista. Jultomten hade läst så länge, så Lillan fick nästan alla sakerna hon hade önskat sig, både dockan och trampcykeln och kattungen. Och när Lillan gick och lade sig på kvällen, hade hon alla sina julklappar med sig i sängen. På hedersplatsen på nattduksbordet stod Pelle och Putte. Dom stod där därför att dom hade hjälpt Lillan att hitta både jultomten och hem, och framför sig hade dom varsin stor ask stövelsvärta, som dom hade fått av Lillan i julklapp. Och efter denna dag behöver dom aldrig mera bli bortglömda i dammet under galoschhyllan, även om det blir julafton fyra gånger på året.

... och Arne förstod att hon inte ljugit för honom. Hon var solen.

inte komma fram för skenet från Yrsas hår, men om det bleknade skulle de inte vara rädda längre. Plötsligt fick han en idé. Han tog omärkligt upp sin egen kam ur fickan och stack den i Yrsas hand.

— Ge henne den, viskade han.

— Här är kammen, sa Yrsa. Men jag tror inte på dig. Ta loss oss och följ oss ur skogen, så får du den sen.

— Varför skulle jag tro dig?

— Gör som du vill.

— Jag gör väl det, då, och jag hoppas du håller ditt ord.

Skogsrået böjde sig ner och rörde vid trädroten, som brast då hon snuddade vid den. Sen bredde hon ut armarna och gick bakom dem tills de kom så långt att träden började glesna.

— Nu vågar jag inte gå längre, sa hon. Ge mig kammen Yrsa.

— Här, Yrsa räckte henne kammen och viskade till Arne: spring! Akta dig om hon upptäcker att vi gett henne fel kam innan vi hunnit ut ur skogen.

De började springa så mycket de orkade. Och just som de, fullkomligt utmattade, kom ut ur skogen hörde de ett tjut bakom sig.

— Var inte rädd, sa Yrsa. Här kan hon inte göra oss någonting. Och titta — där är Berget!

Arne tittade och där var det mycket riktigt. Ett stort berg, som nådde nästan upp i himlen, och med trappsteg inhuggna på båda sidor. De klättrade upp för dem och Yrsa började kamma sig. Då hon gjorde det lyste håret så det sved i ögonen och Arne förstod att hon inte ljugit för honom. Hon var solen.

— Hur ska jag komma hem nu? sa han.

Yrsa kammade ut en stråle från håret.

— Sätt dig på den, sa hon.

Han gjorde det och for susande genom luften ett ögonblick, sen damp han ned på marken. Han gnuggade sig i ögonen och fann att han låg nedanför den stora stenen där han först träffat Yrsa.

Han reste sig upp och gick hemåt, medan han funderade över ifall han skulle berätta sitt äventyr för Ingrid eller inte. Då han kommit halvvägs beslöt han att inte göra det. Hon skulle inte tro honom i alla fall.

Christel Sterner:

ETT ÄKTA PARISERHOTELL

V ID DEN STILLSAMMA rue d'Assas i Paris' sjätte arrondissement, alldeles intill Luxembourgträdgårdens fridfulla ro, dess nojsande barn och kortspelande gamla herrar ligger fortfarande den lilla hotellpensionen Orfila som August Strindberg så ingående skildrat i *Inferno*.

En prydlig skylt, avfattad på svenska "Här bodde Aug. Strindberg febr.—juli 1896", brukar få de flesta förbipasserande skandinaver att spärra upp ögonen, ta några steg baklänges och titta på det gamla huset, som inte nämnvärt förändrats sen Strindbergs tid. Det är ett vitrappat klosterliknande hus, som har en viss förnäm air över sig fast man knappast undgår att se, att det fattas glasbitar i baldakinen över porten och att väggklockan i hallen som skymtar genom den öppna dörren, ständigt står på en kvart över två.

Ganska symboliskt förresten att klockan står stilla i detta gamla hus! Inte heller inomhus har hotellet förändrat sig genomgripande sen Strindberg bodde här.

Genom en tillfällighet kom vi över ett

par lediga rum, vi gästade svenskar. Det var som en skänk från ovan då alla kvarteren runt hela Luxembourg var fullproppade av studenter och studentkor. Hotellet var väl på det hela taget varken sämre eller bättre än de flesta hyggliga studenthotell, trots att en del stolar var skraltiga och gångmattorna i de smala korridorerna kantnötta här och var. Sängarna och maten var emellertid bra och om man blundade på franskt manér med ena ögat och gjorde en d:o axelryckning, så måste man säga att rummen hade en bizarr charm.

I varje fall tyckte vi att Strindbergs ande svävade över hotellet och gjorde att vi såg det hela i romantikens ljus. Hans rum finns fortfarande kvar, likaså de vindlande korridorerna som han beskriver.

Innan Strindberg tog in på Orfila den 21 februari 1896 hade han under närmare ett års tid hyrt ett par anspråkslöst möblerade rum på ett privathotell, där värdinnan var ganska angelägen att ha honom kvar eftersom hotellet inte gick något särdeles. Men efter en del motgångar i sina kemiska experiment, pen-

ningtrassel vid utgivande av *Sylva Sylvarum* och bråk med stamgästerna på caféet, retade honom en hyresräkning med åtföljande brev så att han började lägga märke till "småsaker" som han förut ej brytt sig om. Bland annat tror han sig förföljd av trenne skandinaviska damer, som hamrar på tre pianon på en gång i de angränsande rummen...

Vid ett besök på Montparnassekyrkogården har Strindberg stannat inför Orfilas, filas, kemisten och toxikologen, gravmonument och när han sedan passerar hotellet med samma namn och känner en atmosfär av mystik utöva dragning på honom, beslutar han att flytta dit.

"En vecka efteråt när jag gick utför rue d'Assas tvärstannade jag inför ett hus med klosterlikt utseende. En stor skylt gav mig upplysning om byggnadens bestämmelse! Hotell Orfila.

Åter och återigen Orfila!

I de följande kapitlen skall jag förtälja om allt som tilldrog sig i detta gamla hus, dit den osynliga handen jagade mig för att bliva tuktad, undervisad och

— varför icke — upplyst av ett inre ljus!”

Dagboken skildrar sedan i kapitlet Skärselden med vilken entusiasm Strindberg första dagen betraktade utsikten från sitt fönster som han kallar ett förtjusande landskap. Han ser ett utsökt kapell i regnbågsstil, murgrönsklädd mur, klostergård för unga kvinnliga pensionärer och en mängd små klosterlika gallerfönster. I fjärran tornet till kyrkan Notre Dame de Champs.

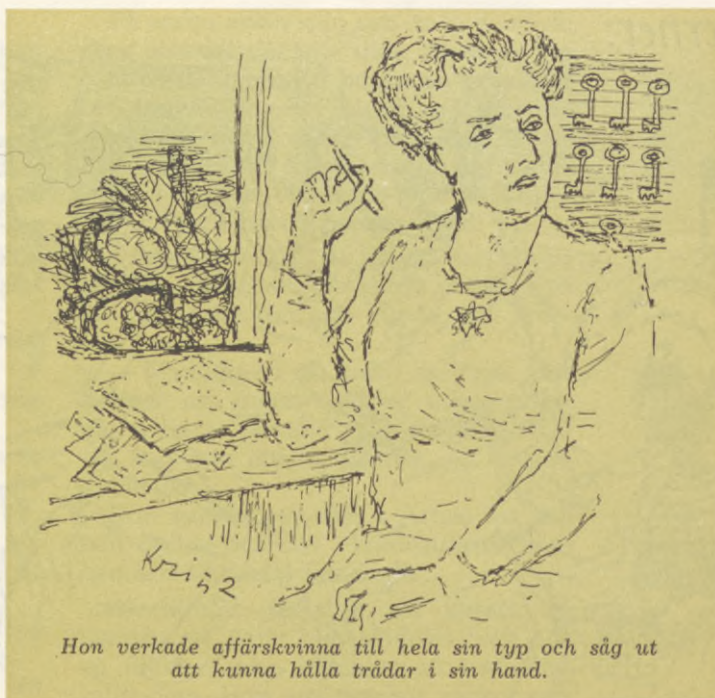
Men dagen därpå utsättes han för en svår besvikelse:

”Mycket belåten med mitt rum sover jag bra den första natten. Dagen därpå upptäcker jag att bekvämlighetsinrättningen är belägen på den trånga gården nedanför mitt fönster och så nära att man kan höra varje gång järnlocket på fjölen slås igen. Vidare utspanar jag att de två oxögonen mitt för höra till dylika kabinett och inom kort får jag visshet om att de hundra småfönstren längre bort i bakgrunden tillkännagiva befintligheten av hundra kabinett, förlagda till baksidan av en hel rad boningshus. I början blir jag rasande, men som jag ej har medel att komma loss ger jag mig till tåls under förbannelser mot ödet.”

Strindberg ligger vid denna tid i skilsmässa med Frieda Uhl och kan inte komma från ideliga associationer. Än liknar någon på hotellet henne, än ser han hennes initialer, än uppvaktar han en engelska som är lik henne, än ser han ett brev adresserat till en student med hennes efternamn. Han tar det mesta som händer som uppenbarelser av makternas spel och tror att den Evige har lämnat honom i Satans våld för att pröva honom. Han experimenterar i tankeöverföring, kemi och guldfremställning. Han studerar och avgudar Swedenborg som blir hans ”tuktoande” och Orfila betraktar han som sin ”skyddspatron”.

Men något guld blir det inte!

”Ensam, aldeles ensam intager jag min middag på en bricka i mitt rum och jag äter så litet att den beskedliga upppassarpojken är otröstlig däröver. Jag har icke hört min egen stämma på en hel vecka och av brist på övning börjar ljudet att försvinna.

Hon verkade affärskvinna till hela sin typ och såg ut att kunna hålla trådar i sin hand.

Jag har inte ett öre på fickan, tobak och frimärken felas mig.

Då samlar jag min vilja till en sista ansträngning. Jag vill göra guld på torra vägen och med tillhjälp av elden. Pengar anskaffas, ugnen, deglarna, kolen, pusten, tängerna. Värmen är omåttlig, och naken ända ned till midjan som en smed svettas jag framför den öppna elden. Men sparvarna ha byggt bo i kaminen och kolångorna tränga ut ur kammaren. Jag blir ursinnig efter första försöket till följd av både huvudvärken och det fåfängliga i mina operationer, eftersom allt går bakvänt. Sedan jag omsmält massan tre gånger i eldhärden, ser jag efter i degelns inre. Boraxen har bildat en döds-kalle med två lysande ögon, vilka skära igenom min själ som en övernaturlig ironi.”

*

På Strindbergs tid var hotellet ett in-

Hennes son liknade en stumfilmshjälte, hade mycket att syssla med. Under lunch och middag var han servitör.

ackorderingsställe för studenter tillhörande katolska föreningen och för tillsynen stod en abbé, blid och älskvärd i sitt sätt.

*

Älskvärd men långtifrån blid verkade den kvinna som stod för rusthållet vid vårt nutida besök i det gamla hotellet. En rödblond kvinna, välklädd, knappast någon vanlig fransk typ, rak i ryggen och med vassa drag. Såg bra ut — och ungdomlig — men på ett ganska kallt och opersonligt sätt. Hon verkade affärskvinna till hela sin typ och såg ut att kunna hålla trådar i sin hand — kanske koppel. Fast hon mest verkade att hålla till på kontoret

ett par timmar om dagen, svävade nog hennes ande över det mesta.

Hennes son, en spenslig lång herre i 30-årsåldern, skön som en stumfilmshjälte och lika blek hade många sysslor att sköta inom hotellet. Han bar väskor in och väskor ut och syntes ofta med en fransk kasse fylld av grönsaker. Tidigt på mornarna var han i hallarna och under lunch och middag var han servitör, en syssla som han skötte tyst och vemdigt som allting annat. På kvällen hjälpte han till med disken.

Unga frun som var en gladlynt rulta hade så mycket att göra att man nästan fick lust att rusa ut i köket och hjälpa till. Hon lagade all maten till lunch och middag till ett trettiotal pensionärer och hon lagade den väl. Ibland kanske man fick se henne i morgonrocken och rufsig i håret stå och vispa i det mörka köket, som såg ut som en källarlokal, vilket

kanske drog ned aptiten några grader, men redan efter ett par skedblad soppa var man böjd att förlåta henne. Och några hårstrån — som man så ofta får på svensk restaurant — kunde aldrig fiskas upp. Om söndagarna fick hon ta igen sig litet, ty då serveras som regel ingen mat i franska pensioner, utan hotellfamiljen drog in i matsalen och firade friheten med glada familjefester, vilka vi pensionärer kunde avnjuta genom glasdörrarna, när vi försvunno ut på någon restaurant. Unga frun var gladlynt och pratsam men stumfilmshjälten gjorde skäl för namnet. Ett par gånger hörde

man honom dock ryta som en tiger och det var ett par nätter då det lilla bleknosiga halvårsbarnet skrek efter mat. För barnet blev det inte så mycken tid över efter alla pensionsbestyren.

För städningen stod den prydliga Eglantine, som såg lika unik ut som namnet. En torr äldre fröken som nästan aldrig drog på mun, inte ens när amerikanerna och andra stack åt henne dricks och konserver. Ingenting såg ut att förvåna henne. En amerikanska som hade nattjänst på legationen fick sonika ligga kvar i sängen medan Eglantine bäddade åt henne.

Nattportier på hotellet var en mycket gammal man, som såg fin och bildad ut. Det sades att han varit "professor i Amerika" i yngre dar, men det sades så mycket. Själv sade han inte många ord, och de var brutna. På mornarna serverade han alla pensionärer café au lait på sängen och det var många steg och många trappor för en så gammal man att gå. Men han var alltid tyst och försynt och när han bar in kaffet till de kvinnliga pensionärerna såg han ut som en ung, lätt rodnande skolpojke.

Att fråga hotellets ägare om dess förflutna gav magert resultat. Ingen visste något om husets öden och äventyr och man verkade närmast ointresserad. Om Strindberg visste de bara att han var en svensk författare som beskrivit de vindlande korridorerna i någon bok. De trodde sig emellertid veta att hotellet på

Ibland såg man henne i det mörka köket tidigt på morgonen i morgonrock och rufsigt i håret.

Strindbergs tid bara hade bestått av halva huset, medan det nu i själva verket består av två sammanslagna byggnader.

Någon pietetskänsla och några Strindbergssouvenirer letar man alltså förgäves efter. Där finns inget porträtt, inga böcker, inget minne alls!

Många svenskar har inte heller sökt sig till hotellet. Vid vår vistelse var det gott om kineser (en tvättakta prins från Annam bl. a.) många amerikaner och amerikanskor, ett par engelsmän, en blyg tyska, en ytterst väluppfostrad fransyska, som studerade vid Sorbonne och en äldre fransman anställd vid något verk. Mestadels var det emellertid ungdomar och mestadels var de studerande.

I likhet med de flesta studenthotell i Paris var det svårt att få igång eldningen

på höstkanten. Man fick nästan gå i ulster inomhus för att klara sig och alla nös och var blå om näsan. Trots upprepade klagomål och löften om eldning hände ingenting.

De unga amerikanerna som alltid hade gott humör (utom i slutet av månaden då allas kassar var tömda) kom emellertid en dag klädda i full vintermundering till middagsbordet. De hade totat till pälsmössor på huvudet av skinnkragar och muffar, de hade yleschalar virade flera varv kring halsen och när den bleke servitören kom in började de slå åkarbrasor. En av dem slog ihop sina väldiga händer klädda med skinnfodrade tumvantar

mitt under näsan på stumfilmshjälten. *Pang!* Hjälten hoppade flera steg baklänges, log ett försynt leende gick till mamma, nästa dag var eldningen i gång.

Vi svenskar brukade ibland tala om vilket litet tjusigt hotell Orfila skulle kunna bli om där lades ned en massa pengar på pietetsfull inredning och med en ledning som tog sikte på dess gamla kultur och Strindbergsfläkt. Vilket litet eldorado för gästande svenskar, beläget alldeles intill Luxembourg och vid denna stillsamma, fina gata!

Men det är väl att vara litet för patriotisk — ty samtidigt skulle ju dess äkt-
parisiska studentatmosfär försvinna — detta obeskrivliga *något* av ungdomsbunden studenttradition med sin eviga fläkt av böcker, kompendier, magra portmonnäer och fransk amour.

Jean-Baptiste Chardin

De borgerliga sedernas skildrare

”OM CHARDIN ICKE FUNNITS”, har någon sagt, ”skulle vi icke veta någonting om den franske småborgaren under rokokons tidsskede”. Hur överdrivet än ett dylikt yttrande kan tyckas vara, rymmer det dock ett betydande mått av sanning. Den franska målarkonsten under 1700-talet återspeglar först och sist tidens glada, sorglösa liv, den tillvaro, som främst går ut på livets njutningar. Den återger gärna frivola kärleksscener ur mytologien eller vardagslivet eller skildrar den förnäma världens galanta fester — sköna kvinnor och eleganta kavaljerer klädda i färgskimrande dräkter och inplacerade i en rik, idealiserad natur. Den söker också ge uttryck åt den elegans, det snille och den esprit, som endast tycktes höra hemma på samhällets höjder. I bjärt kontrast till denna konst stå Chardins skildringar av det borgerliga hemlivet. Genom dem visade han sina landsmän, att även det enkla och strävsamma vardagslivet hos den hitills alltför obeaktade borgarklassen kunde erbjuda målaren tacksamma ämnen.

Själv hade denne konstnär, en av sin tids största målare, utgått från den klass, vars främste krönikör han skulle bliva. Jean-Baptiste Siméon Chardin föddes den 2 november 1699 i Paris, och sin födelsestad blev han trogen livet ut. Han lär ens aldrig ha företagit en resa. Hans fader, Jean Chardin, var till yrket träsnidare och tillverkare av biljarder och åtnjöt i den senare egenskapen så stort anseende att han till och med var leve-

Chardin: *En lektion*.
National Gallery, London.

Chardin: *La Fontaine*. (En kvinna tappar vatten ur en kopparkittel), omkr. 1733.
National Gallery, London.

Chardin: *Självporträtt*, 1775.
Louvre, Paris

rantör till slottet i Versailles. Man vill gärna tro, att den blivande målaren under sina uppväxtår levt under harmoniska förhållanden och av sina hederliga föräldrar mottagit intryck, som blevo av avgörande betydelse för hans enskilda, anspråkslösa livsföring och som kommit till uttryck i hans av fromhet, hederlighet och okonstlad människouppfattning präglade konst.

Om Chardins ungdomsår finns inga närmare uppgifter. Man vet endast, att han i enlighet med faderns önskan tidigt blev mästare i S:t Lukasgillet, det hedervärda målarskrået. För fortsatt utbildning sattes han emellertid vid nitton års ålder i lära hos historiemålaren Pierre-Jacques Cazes, om vilken det berättas, att han ej hade råd att låta sina elever studera efter modell och därför lät dem teckna efter hans egna studier. Det var samme konstnär, som skall ha sagt, att ”en målare måste ha allt i sitt huvud” och att ”man behöver naturen endast då man saknar snille”. Cazes torde icke ha varit av någon större betydelse för Chardins utveckling, och man kan på goda grunder antaga, att den senare hellre lyssnat till det råd, som hans nästa lärare, Noël-Nicolas Coypel, gav: ”Måla exakt det du ser!” Sedan Chardin slutligen börjat arbeta under ledning av Jean-Baptiste van Loo togs hans talang i anspråk vid restaureringen av en del dekorationsarbeten i Frans I:s galleri i slottet i Fontainebleau. I förbigående sagt lär detta ha varit den enda gång Chardin hade anledning att lämna sin hemstad.

Sin första egentliga framgång vann Chardin genom en skylt, som hade beställts av en av hans faders vänner, en barberare och fältskär. Det berättas, att uppdragsgivaren hade tänkt sig en helt vanlig butiksskylt med knivar och ki-

Chardin: *Diskerskan*.
Baron Henri de Rothschild, Paris.

urgiska instrument, de för hans yrke typiska igenkänningstecknen. Men det roade den unge målaren att följa sina egna idéer. Han utförde nämligen en stor figurkomposition, som skildrade, hur en man under en duell sårats genom en värjstöt och förts in i fältskärens butik för att få sitt sår förbundet. Skylten, som väckte stort uppseende, var länge föremål för beundran och kom också konstakademiens ledamöter att ägna en viss uppmärksamhet åt det unga målargeniet.

Som självständigt arbetande konstnär var emellertid Chardin till en början huvudsakligast sysselsatt som stillebensmålare. Det var också som "målare av blommor, frukter och stilleben", som han 1728 blev ledamot av konstakademien efter att samma år ha deltagit i den årligen återkommande utställningen på Place Dauphine. De två verk, varmed han nu lade grunden till sin berömmelse, voro "Rockan" och "Byffén", båda numera i Louvre.

Genom Chardins vän, kopparstickaren Cochin, har en episod — måhända upp-diktad — i samband med nyssnämnda utställning gått till eftervärlden: Den berömde porträttmålaren Nicolas de Largillière tror, att Chardins arbeten äro utmärkta verk av den flamländska skolan, som Largillière särskilt beundrade. När nu mästaren ber att få se Chardins egna arbeten, svarar denne: "Det är just dem ni nu har betraktat!" varefter Largillière förtjust sluter den unge målaren i sin famn.

Den inom kort högt uppskattade konstnären kunde väl redan nu börja lägga grunden till den tryggade ekonomiska ställning, som möjliggjorde familjebildning. I februari 1731 sammanvigdes han

i Saint-Sulpicekyrkan i Paris med den unga köpmansdottern Marguerite Sain-tard. Inom ett år hade äktenskapet väl-signats med en son, som i dopet fick namnet Jean-Pierre. Sedermera föddes även en dotter. Äktenskapet blev emel-lertid ej långvarigt. Redan i april 1735 avled Marguerite, endast tjugosex år gammal. Chardins moder, som numera var änka, åtog sig emellertid skötseln av sonens hushåll.

Det var vid ungefär denna tidpunkt, som Chardin debuterade som sedeskild-rare, och det är med sin rika produktion på detta område, som han kom att göra sin mest betydande insats. Det är det borgerliga hemmets enkla värld, som blir föremål för hans skildringar, en värld, som andas renhet, stillhet och huslig lycka. De alldagliga företeelserna — moderns omsorger om barnen, hennes eget och tjänsteflickornas uppfyllande av dagens alla plikter i kök och vishus-bod och tvättstuga — äro alla berättade med enkelhet och sanning och utan sentimental anstrykning — men med varm känsla. "Man använder sig av färgerna, men man målar med känslan", lär mäs-taren själv ha sagt.

På detta område hade Chardin redan vunnit stor framgång vid den tidpunkt (1739), då Carl Gustaf Tessin tillträdde posten som svensk ambassadör i Paris. Denne store konstvän och fine kännare hopbragte som bekant mycket betydande konstsamlingar, varav stora delar nu-mera tillhöra Nationalmuseum. 1740 ut-ställde Chardin "Bordsbönen" och "Den

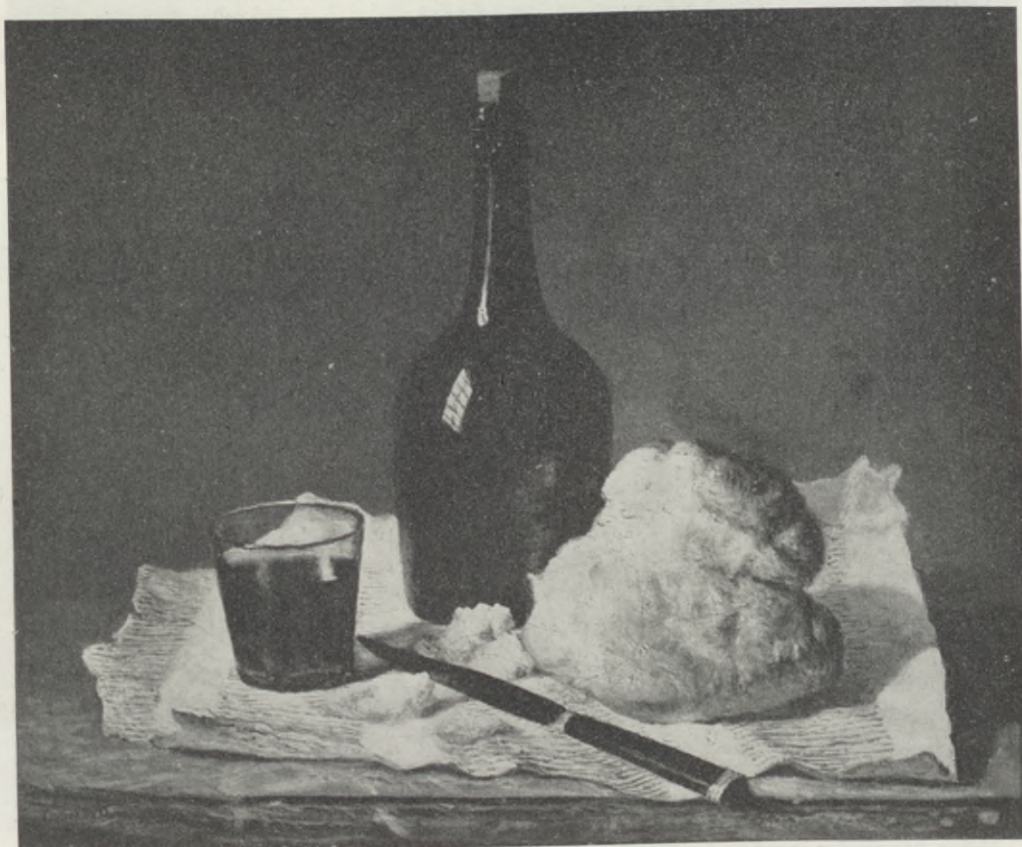

Chardin: *Stilleben med död kanin*.
Louvre, Paris.

flitiga modern", av vilka Tessin lyckades förvärva goda repliker. Tack vare Tessin är mästaren representerad i Nationalmuseum med ej mindre än nio dukar. En av de mest beundransvärda bland dem är den 1741 utförda "Morgon-toaletten".

Det är uppenbart, att Chardin omsatte sina lärdomar av de vid denna tid högt uppskattade sextonhundredtals-holländarna, när han skapade sina objektiva skildringar ur vardagslivet. Att han nöjde sig med att skildra den enkla verkligheten var hans storhets kännetecken. Det är främst därför han funnit vägen till våra hjärtan.

(Forts. å sid. 28.)

Chardin: *Stilleben*, 1754.

National Gallery, London.

Vem ska göra grovjobbet?

I DET GAMLA Greklands Atén (500 f. Kr.) samlades alla fria män över tjugo år på torget och debatterade och beslutade i statsangelägenheter. Det var en direkt demokrati som av en del anses vara förnämre än vår nuvarande indirekta, s. k. representationsdemokrati. Men trots den grekiska statsmannen Perikles lovordande av den atenska demokratin och trots andra mera sentida kännarens stora beundran, hade den en stor minuspost — den höll sig med slavar som var berövade alla politiska rättigheter! Och varför var nu förhållandet sådant? Jo, man måste ha några som kunde utföra det tyngre arbetet. Den gamle Aristoteles som sagt det mesta före de flesta, gav här något slags psykologisk förklaring på ett

socialt-politiskt problem. Han menade att det alltid måste finnas slavar och herrar, då det i den mänskliga naturen låg en drift att härska och en annan drift att underkasta sig. Vid ett annat tillfälle var han säkerligen närmare sanningen: "När skottspolen löper utan vävare och plogen rör sig utan dragare, då skola alla människor vara fria och lika".

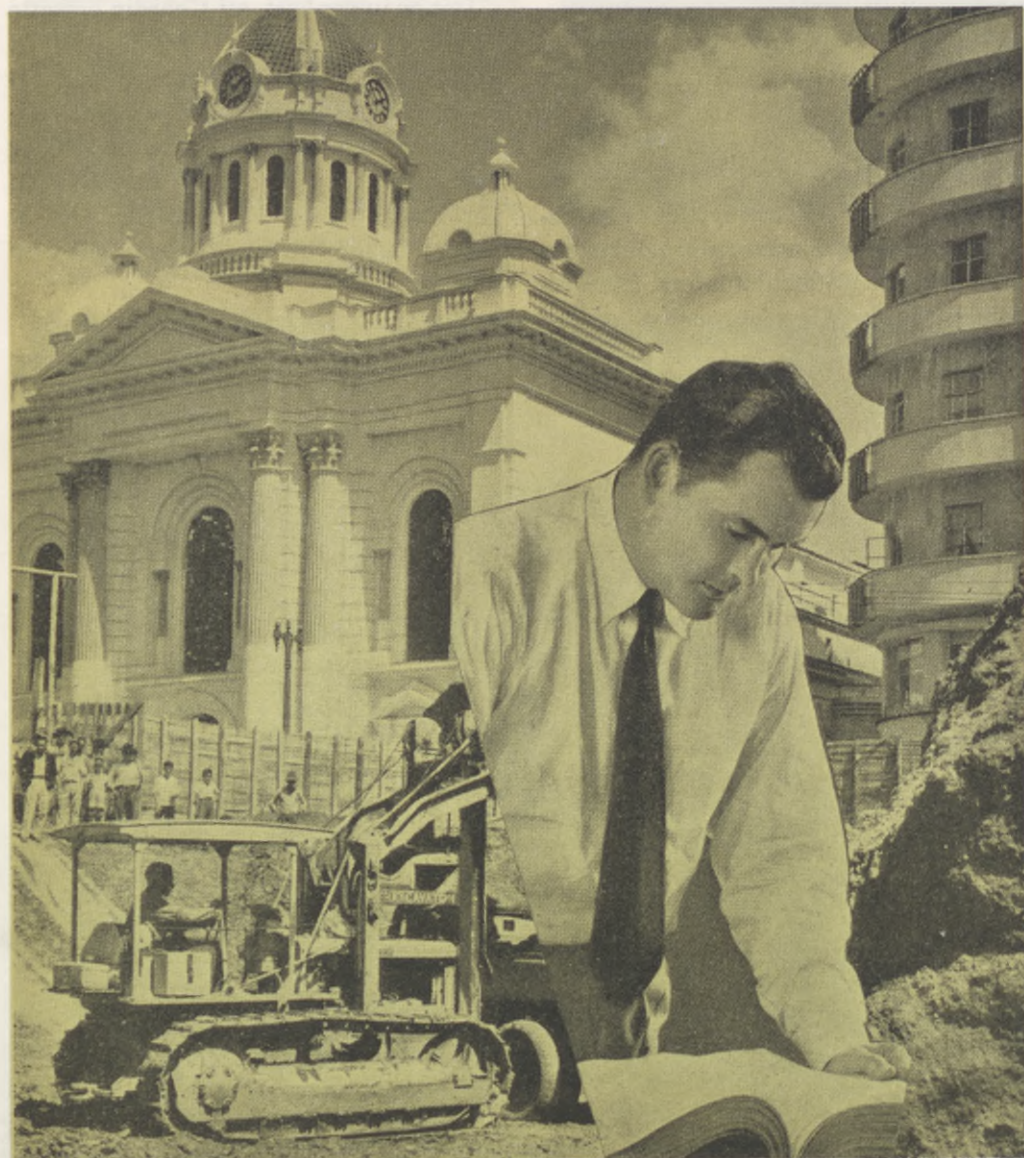
Vad som förekom i liten skala i Grekland, antog stora proportioner i Rom. Alf Ahlberg har i en kulturhistorisk översikt sagt att vad maskinerna är för vår tid, det var slavar för romartiden. Man hade t. ex. skofabriker som sysselsatte flera tusen slavar. De levererade skor till armén och den ensamme hantverkaren blev snart utkonkurrerad, där-

för att han inte kunde producera skor lika billigt som slavfabrikerna. Densamma var situationen inom andra hantverk. Det här antydda läget med materiell utarmning av vissa befolkningsgrupper kulminerade första århundradet f. Kr.

Även i Norden hade man slavar eller trälrar, ett förhållande som inspirerat Jan Fridegård till några böcker vilka har som röd tråd en modern social indignation, anbringad på ett förgånget samhälle. På ett ställe i en av sina böcker ger Fridegård en trolig motivering till varför man höll sig med slavar. Situationen är den att trälarnas "hövding" Holme arbetar som smed hos den mycket trälvänliga konungen, men trälarnas frihetskamp vågade han dock inte ens försöka förstå: "Hur skulle det gå med ordningen i landet om det inte fanns trälrar? Vem skulle arbeta på åkrarna, sköta djuren, bygga hus och båtar? Gårdarna skulle förfalla, skördarna bli förstörda när husbönderna var i viking eller själva belägrades av fiender".

Ovan skisserade slav- eller trälssystem fick sin fortsättning i den medeltida feodalismen, där de ofria eller halvfria bönderna utförde allt produktivt arbete, medan stormännen ägnade sig åt kriget eller kyrkan.

Med vad som här nödtorftigt antytts som bakgrund kom en del tänkare och samhällsfilosofer att spekulera över problemet rika och fattiga och därmed också över den fråga som här helt enkelt har formulerats: Vem ska göra grovjobbet? Den gode Thomas More (1500-talet) löser i sitt annars mycket humana Utopia problemet med de tunga och tråkiga yrkena ganska inhumant, han menar nämligen att de ska utföras av livegna. Campanella (1600-talet) tycks i Solstaten ha haft en liknande åsikt. En annan tänkare Charles Fourier (1800-talet) var mera framsynt. Han skilde på attraktiva och otrevliga arbeten. De otrevliga arbetena ville han ha utförda av en sorts slagbrigadörer som skulle bestå av unga, aktade människor vilka skulle höja dessa arbetens anseende. Vidare ville han att de attraktiva jobben skulle betalas dåligt, medan de mindre lockande borde ha en hög lön. En annan modern tankegång för Cabot och hans svenske anhängare Per Götrek, då de

Sköna byggnader, vanliga bostäder, samverkan mellan handens och hjärnans arbetare är bakgrunden till artikeln, vilket bilden vill symbolisera.

Folke Fridell har under senaste åren i flera böcker talat om otrivselproblem på arbetsplatserna och "maskinbetjänter".

tror att maskinerna ska kunna befria människan från det tunga och mödosamma arbetet. Både Fouriers och Cabets tankar dyker med förnyad kraft upp i vår nutida debatt. Jämsides med maskintron tycks Cabet ha funderat på något slags yrkesirkulation, dvs. att medborgarna skulle byta yrke så att de en viss tid utförde tungt och smutsigt arbete och därpå något jobb som var renligare och fysiskt inte så krävande.

Marx har inte, såvitt bekant, ägnat det här diskuterade problemet någon egentlig uppmärksamhet. Hans största insats är hävdandet att arbetet är det enda värdeskapande och att arbetsgivaren genom att underbetala arbetaren erhåller vad Marx kallar "företagarvinst".

Negerslaveriet i Amerika hade sin upprinnelse ur önskan att få billig och lämplig arbetskraft. Främst var det sydstaterna med sina plantager som hade stort behov av slavar och som på grund av det behovet fick det så mycket svårare än nordstaterna att acceptera slaveriets upphävande. En annan tanke som hittills haft endast litterär betydelse är roboten, maskinmänniskan som kan överta det tyngre rutinarbetet. Det senaste hugskottet på området är amerikanskt och går ut på att man genom lämpliga korsningar skulle kunna få fram en "människoapa", villig att utföra allt grovjobb utan gnissel och besvärliga önskningar om politiska rättigheter och humanitet.

En faktor som haft och fortfarande har stor betydelse i debatten om de otrevliga arbetena är maskinerna. Den ironiske och intelligente Bertrand Russel sammanfattar i Skeptiska essäer på några rader människornas syn på maskinerna: "Maskinerna dyrkas därför att de är sköna och värderas därför att de skän-

ker makt; de blir hatade därför att de är fula och avskydda därför att de pålägger människorna slaveri". Det här lilla citatet rymmer — om man tolkar det vidsträckt — fyra synpunkter som logiskt står i strid med varandra. De två första ska behandlas senare, på den tredje — att maskinerna blir hatade — finns de mera markanta exemplen i gången tid. I industrialismens barndom blev många arbetare så rädda för att maskinerna skulle konkurrera ut deras arbetskraft, att de slog sönder och förstörde dem. Ordet sabotage kommer från det franska sabot som betyder träsko och det erhöll sin nya betydelse då arbetarna odugliggjorde maskinerna genom att stoppa in sina träskor i vitala delar.

Om den sista synpunkten att maskinerna pålägger människan slaveri ska här säjas några få ord. Det är klart att industrialismen har medfört en del mindre önskvärda ting, men att det skulle vara fråga om slaveri är en stor överdrift. Man har även sagt att maskinerna hetsar oss, att de gör oss missbelåtna och ombytliga och att de spottar ut en massa onödig smörja såsom "cigarrettändare och kärleksromaner, bilar och hudkrämer, patentmediciner, veckotidningar och kaninpälsar, fotografiramar och nysilverbrickor och all möjlig annan strunt, som kommer en nutidsmänniskas tillvaro att likna en tjugofemöresbasar utan att för en sekund göra henne rikare, friskare eller lyckligare". (Sten Selander i Människan, massan och maskinen.) För en modern människa ter sig det här citerade resonemanget som den missanpassades hjälplösa protest, ett försök att vrida klockan tillbaka som inte kräver något bemötande för att te sig orimligt.

Artur Lundkvist skrev under 30-talet om att "vira gröna rankor kring svarta fabriker och trumpna ångvärlar".

Att maskinerna skänker människan makt är en betydelsefull tanke. De ger människan makt över naturen, över dess motspänstighet och obönhörliga lagbundenhet. De befriar människan från många fysiskt nedbrytande sysselsättningar, ökar produktionen och ger därmed ett stigande välstånd åt allt större folkgrupper. Kort sagt: mycket talar för att maskinerna håller på att bli vår tids slavar — för att vända på Ahlbergs resonemang — och den utvecklingen ter sig mer sympatisk än tanken på "människoapor" och liknande fantastiska ting.

Nu får man akta sig för att bli för maskinfrälst och falla i farstun för Russels första synpunkt. Övertron på maskinerna har fått många litterära uttryck, om det nu beror på att "all kultur sammanhänger med materiella förändringar, främst i produktionens förlopp" (Erik Blomberg: Tidens romantik) eller på en

Man har numera vissa svårigheter att få arbetskraft till tunga och slitsamma jobb. Att det finns "sämre och finare yrken" ger kanske också bilden en uppfattning om.

tillfälligt och individuellt uppflammande övertygelse. I Ryssland lär man hålla sig med litterär maskindyrkan och här i Sverige har Artur Lundkvist på 30-talet uttryckt en önskan att "vira gröna rankor kring svarta fabriker och trumpna ångvältar". Han skriver vidare i en essä: "Vem kan exempelvis se en arbetande maskin, snabb, rytmisk, ändamålsenligt fulländad och alltså vacker, en osökt symbol för kraft, perfekt organisation etc. utan att gripas av en stark känsla att den rymmer en ny ännu oförlöst poesi, att den utgör symbolen för en ännu icke uppnådd livsform? De unga måste gripas av begär att skriva den nya poesen, tolka den symbolen".

Så låter Lundkvist i poetisk tappning:

Vi måste fånga de tusen sångerna i gatukorsningen
fånga fabriksvislornas samlingsrop
och saxofonernas förgyllda gråt.
Vi måste lära de nya rytmerna
hos de snabba, starka, stålglänsande maskinerna.

Lundkvists avståndsdrömmar om maskinkulturens förträfflighet blir kraftigt korrigerade av sådana författare som Folke Fridell och Stig Sjödin vilka själva varit "maskinbetjänter". Här ett smakprov ur Sjödens samling *Sotfragment*:

De rostfria sextumstuber till massaindustrin
råmade som ursinniga tjurar
under valsarnas tryck och kallnade
fortare än det går att säga.
Och oemotståndligt kastade de dorn
och regelskruvar framför sig
när verket var på dåligt humör.
En av oss fick höften slagen till mos
och haltar sig fram, silvernidad.

Det är knappast troligt att maskinerna kommer att kunna utföra allt otrevligt arbete åt människan, det blir därför nödvändigt att gå fram på flera vägar. En av dem har den tidigare refererade Cabet redan varit inne på, den att ge de mindre attraktiva arbetena högre lön. Man har i vårt samhälle svårt att få arbetskraft till de tunga och slitsamma jobben och som botemedel har föreslagits speciella förmåner som delvis hunnit omsättas i praktiken. I "Blodprov på arbetsglädje" som består av uppsatser, skrivna av yrkesarbetande Brunnsvikselever, anser en av uppsatsförfattarna att ska vissa industriernas arbetskraftsbrist kunna lösas går det inte "med mindre än att arbetarna kompenseras för det hårda arbetet genom högre lön, längre semester och eventuellt kortare arbetstid".

Till ovan berörda ekonomiska uppvärdering, måste nog läggas en mera socialpsykologisk eller sociologisk. I ett förord till Brunnsviksuppsatserna skriver rektor Torvald Karlbom att förr ansågs det finare att sälja en vara än att tillverka den. Så är det inte nu, menar han, åtminstone inte i storstäderna. "Men det

JEAN-BAPTISTE CHARDIN

(Forts. fr. sid. 25.)

Chardins okonstlade människouppfattning kommer ej minst till synes i hans många utomordentliga porträtt. Ett melanting mellan dessa och de egentliga genrebilderna äro de målningar, i vilka en enstaka figur dominerar bilden, och miljön spelar den underordnade rollen av blott och bart fond. Hit höra bland andra en del med fin psykologi utförda barnstudier.

Som stillebensmålare arbetade Chardin tidigast i den för de holländska sex-

är dock allttjämt finare att arbeta på kontor än att gräva grunden till ett hus. Det är troligt att utvecklingen kommer att gå i den riktningen, att de manuella insatserna i produktionen kommer att värderas högre både ekonomiskt och i annat avseende jämfört med nu."

Ska slutligen något tilläggas, borde det vara några ord om arbetsglädjen. Josef Kjellgren var med någon generalisering arbetsglädjens diktare. Han har, säger han i en självbiografisk artikel, skrivit buntvis med dikter om jublet att få arbeta. Här en, publicerad i *De Fem Unga*:

Kom,
låt oss gå till dagens arbete
skrattande, sjungande.
Kamrater,
våra kroppar skall vara som spända strängar,
vibrerande av glädje,
dagarna gäckande visor, vilka dansar framför
oss på lätta fötter,
låt oss inte kasta bort timmarnas ljusskimrande pärlor,
låt arbetet vara en sång med väldiga, dagslånga rytmer.

Om Kjellgrens arbetsglädjedikter, skrev kritikerna: Var finns den arbetare som känner i likhet med modernisten Kjellgren? Kjellgren började fundera över saken och konstaterade att minst sjuttiofem procent av hans arbetskamrater inte kände arbetsglädje, inte upplevde arbetet som en besegrad möda. Varifrån hade Kjellgren fått sin "förvända" inställning? Jo, när han var omkring tolv år kom han över en bok av Maxim Gorki och i den läste han en arbetarberättelse som "genomströmdes av intensivt liv, av fysisk överlägsenhet: den mänskliga viljans seger över materien". Upplevelsen av boken kom sedan att utgöra grundvalen för den glädje som Kjellgren hela livet kände inför arbetet. En glädje som vi alla borde erfar, men som många av oss förhindras att uppleva på grund av dåliga arbetsförhållanden, olämpligt arbete och därmed sammanhängande kollektiva fördomar gentemot den plats där vi med nuvarande arbetstidslagstiftning måste tillbringa tredjedelen av vårt liv.

tonhundredatalsmålarna typiska stilen. Karakteristisk är exempelvis den tidigare omnämnda "Byffén", där en mångfald föremål ha sammanställts och till och med en hund placerats i förgrunden. Men snart blir mästaren sparsammare med sina uttrycksmedel, och han når till slut fram till en förenkling av motiven, en sparsamhet i både form och färg, som på en nutida åskådare gör ett förvånansvärt modernt intryck. Till detta intryck bidrager också det inträngande studiet av dagsljuset, som omsveper föremålen.

*

1745 avled Chardins moder, och ett år därefter ingick mästaren nytt äktenskap, denna gång med den trettiosju år gamla änkan Françoise-Marguerite Pouget. Det var förvisso ett lyckligt val av livsledsagarinna Chardin gjorde, när han efter ett elvaårigt änkingsstånd förenade sina öden med denna hedervärda kvinna, vilkens intelligenta drag han förevigat i det berömda pastellporträtt (nu i Louvre, Paris), som han utförde tre år före sin död (1776). Madame Chardin, som för övrigt ofta lär ha stått modell för sin make, omtalas som en god och dugande kvinna, som icke blott infört god ordning såväl i livsföring som hushåll utan även varit mannen behjälplig med skötseln av hans officiella förtroendeuppdrag. Chardin hedrades bl. a. med befattningen som konstakademiens skattmästare, och 1757 erhöll han tjänstebostad i Louvre.

Mycken ära och framgång kom Chardin — en god människa och stor konstnär — till del. Men han undgick ej personliga sorger, och sjukdom fördröade hans sista levnadsår. En dotter, som Chardins andra hustru nedkom med, dog redan vid födelsen, och även sina båda barn i det första äktenskapet förlorade mästaren. Vid sonen Jean-Pierre, som utbildades till målare, hade Chardin fäst stora förhoppningar, som dock aldrig blevo uppfyllda.

Under Chardins senare levnadsår voro hans ögon mycket försvagade. Andra och allvarigare krämpor tillstötte. När han den 6 december 1779, åttio år gammal, lämnade jordelivet, hade han länge plågats av vattusot, njursten och andra sjukdomar.

Som konstnär gick Chardin sin egen väg, oberoende av tid och omgivning. Ärlighet och samvetsgrannhet präglade hans från alla problem fria skildringar från den värld, med vilken han var så helt förtrogen, och grunden till hans fromma och okonstlade människouppfattning är att söka i hans hjärtas renhet.

"Slätt'anna" vid Storån

FRÅN VARDKASEN PÅ Röberget kan man se miltals uppåt och nedåt Adalen. Skogskammar och åkerlappar, "Storån" med sina branta nipor och urtidsälvens botten, där smältvattnet från glaciärerna strömmade mot Bottniens hav, den är nu åkerjorden på platån mellan älven och de gamla gråstensbergen. Där går bönderna och dagsverkarna och slår sitt hö och grönfoder. Och dag och natt stiger mumlet från forsen upp mot byarnas små, grå och röda torpstugor, beteshagar och allmänning, tegar och läggor inom gammelgrå gärdesgårdar av granslanor och den sten, som farfar bröt ur tegarna. Och nedom torpgrindarna, där stigar och vägar ringlar mellan al och björk, böndernas vidare och givmildare åkrar. Alltsammans som i en kittel: Österåsen, med det stora sanatoriet, i väster, Ytterlännäsbergen i öster, Hullsta- och Hallstaklipporna i söder, Edsberget och Röberget och deras utlöpare i norr. På kittelns botten går människor och strävar och sliter med hö och alla ting. Så var det även på den tiden, då jag var pojke. Jag kan se allt detta från Röberget i dag som en brokig matta i grönt och gult och med röda och vita prickar och då jag ser den, ser jag människorna, stugorna, allt som det var då.

Tungt var slitet under dagsverksveckorna hos bonden. Söndagarnas knog på torpet. Det var mycket, som skulle uträttas. Om inte annat plockade man sten på tegarna. Vad man hade, så hade man sten. Knotig och kutig blev man av stenplockningen. Ned mot jorden böjdes ryggen, ned i jorden skulle den. Det var

inget annat att vänta på. Men slåttern gick som den skulle gå, en del drog även till skogs för att slå myrhö på sluttampen. Men då "slätt'anna", höanden, var slut, då drog man en suck av lättnad och kunde se tillbaka på ett gott arbete. Bonden gick omkring och myste, om det var goår förstås. Att "kräka" hade foder betydde något. Så skulle det lyckliga slutet på "slätt'anna" firas. Man ställde till med ett gammeldags "slätt'annkalas".

Nicke vid sågen spelte fiol. Mest gamla bitar förstås, men även en och annan av de nyare. Men hans son Elis kunde alla nya, som "Kom Adolfina", "Gökvalsen" och andra. Elis hade köpt dragspel. Han basade och tremulerade värre och blev vederbörligen beundrad. Han

hade inga svårigheter då det gällde flicksällskap från danstillställningarna. Hans bror Edvin hade fruntimmerstykke, för att han var så okristligt stark. Som sagt, Nicke och Elis spelade. Därför blev de ombudda till slätterkalaset, trots att de inte varit med om slåttern hos den här bonden.

Det blev festligt med mat, det kunde man känna på lukten, bara man kom i närheten av köket. Fastän en del av välfägnaden gick väl in i finrummen, där bonden satt med främmande från köpingen denna afton. På gårdsplanen hade man dukat långbord åt slätterfolket. Det kom även en del inbjudna från andra gårdar. Bordskivorna var upplagda på bockar, istället för dukar hade man lagt på snövita lakan, och på borden tronade väldiga tillbringare med svagdricka, fat och karotter med kött och potatis, snaps i ett batteri vid ena bordsändan. Efter maten skulle det vankas vin, punsch och kaffe. Kött och potatis så mycket man orkade proppa i sig, det var något för barnen att få. Ty torparnas och dagsverkarnas barn var givetvis med. Det är därför som jag vet hur det var, ty jag följde min mor i maten, då hon gick på dagsverken. Det jag åt drogs av på hennes dagenpenning, som, vill jag minnas, var en och tjugofem. Men vi ungar fick inte sitta vid detta festliga bord och äta. Det lades upp för oss på en tallrik, sedan fick vi slå oss ner var vi ville i gröngräset. Men vi hade inte tråkigt där vid sidan om. Det fanns gott om barn på "slätt'annkalaset". Varje torpare hade en kalvhage. Ovanpå maten, då de stora drack starkvaror, fick

Han höll sig osynlig då det gällde knog, men vid dans och fest dök han upp.

vi saft och vatten, sedan fick vi stanna uppe till sena natten. Det var sannerligen en sällsam dag. Vi kyttade mellan benen på mammor och pappor, och de förra drog med låtsad rädsla åt sig de fotsida kjolarna. Vi tilläts vissa friheter denna kväll. Annars skulle vi vara som tända ljus, då vi var borta. Ingen var finklädd på det här kalaset. Alla hade kommit som de stod och gick på läg-dorna och i höladan. Därför var både barn och äldre märkvärdigt fria av sig.

Det fanns en gammelbyggning en bit ifrån storbyggningen. Den var som gjord att dansa i. Fanns bara en gammal skänk innanför rumsdörren. På den satt Albin och dinglade med bena. Albin var en efterbliven stackare som bonden tagit hand om. Han hade aldrig kunnat lära sig tala, bara humma och göra tecken med händerna, men han spelade inte så tokigt på sitt tvåradiga dragspel, och det kom bra till pass då Elis och Nicke ville svänga om litet med kvinnfolken. Nu satt han på skänken och hade roligt för sig själv. Nicke tog upp en vals på fiolen, Elis stämde in med dragspelet. Det var "Kväsarvalsen" och alla var med på noterna. Den var gammal och välkänd redan då. Man svängde om så att dammet rök om det gamla, kvistiga golvet, och kvinnfolken gav upp små skrik och klagade över hur yra i huvudet de blivit av punschskvätten. Så följde några polkor och hambo. Det var Nickes styva sida. Sedan fick Elis klara sig ensam på dragspelet. "Kalle Cederström han skulle ut och flyga, flyga, flyga med sitt aeroplan". En och annan av de dansande hade lärt sig texten och sjöng bitvis med. De andra, särskilt en del gubbar som hade flitiga ärenden utom knuten, nöjde sig med att tjoa och kasta fruntimmerna upp i taket. De mindes väl gamla tiders fröjd, då deras kärestor varit smärtare om livet och man lärt sig positivvisor på "mattnen", marknaden. Det var den tidens schlager. Jag minns ännu hur min mor med känsla och inlevelse sjöng "På blomsterklädd kulle", visan om "Alonzo den tappre och Imogenia den sköna" och andra känsliga bitar, som hon lärt sig utantill. Hon hade fått låna skillingtrycken av någon grannkvinna. Det var min barndoms poesi.

Då Nicke och Albin spelade gamla polskor, då höll sig de äldre paren framme. De hade inte lärt sig det nya, som stormade fram i form av twostep och onestep och vad det nu hette. Då blev det fart på kjolarna, då slängde gubbarna upp sina moatjeer så högt de orkade. En del var bra nog runda och knubbiga och vägde sina modiga kilon. "Gossen han bor i Alunda by", den var det takt i, tyckte Leonard. Och andra instämde. Så gick man utom knuten. Man hade ju alltid giltiga skäl — efter en så god middag. Och hade inte den ena gubben en flaska i barmficken, så hade den andra. Det här var något år före första världskriget, spriten var fri, ingen knusslade. Och man blev starkare och skränigare som timmarna gick. Och alltid var det några som brakade ihop

Nicke ligger och hytter och skriker. På den andra sidan hästplågaren Jonke...

i skumrasket och slogs. Det kunde börja så oskyldigt med fingerkrok eller arm-brytning. Men då man varit utom knuten fler gånger, kom man gärna ihåg gamla oförrätter. Värste slagskämpen var tattaren Leander. Honom hade man hört talas om och bävat för så länge man begrep mänskligt tal. Han höll sig osynlig då det gällde knog, men då det var dans eller fest, då dök han upp. Och alltid hade han förmågan att nästla sig in, bli bjuden på starkt och sedan riva upp gammalt damm. Nu kyttade han barfota in i ljuskretsen från den osande fotogenlampan, och snart var hela gårdsplan skrik och skrån, blodiga näsor och raglande ben. Detta är mina synninen av barndomens festligheter. Leonard släpas hem mellan sin hustru och gammelstintan Maria. Blodet rinner, Leonard gormar men Maria har starka armar. Dem har hon tränat med att dra den tunga bullkärran från köpingen och hem. Tungt som ett hästlass. Och bakom stengärdesgården Nicke. Han ligger och hytter och skriker. På den andra sidan hästplågaren Jonke. Han hytter och skriker också. Men de är inte farliga för varandras säkerhet. De har festat om. Nu bär inte benen längre. Bara munlädret fungerar ännu. Och nu på slätterkalaset kom Leander. Och det blev ett fasligt liv. Men med ens tystnade oväsendet. Alla stirrar mot storbyggningen. Ljus strömmar ut genom de öppnade dörrarna. På trappan står bonden, trygg, bredbent och säker.

— I får lugna er, kärar, säger han.

Och karlarna skäms. Det är ju han där som ordnat kalaset, bjudit på mat och det ena med det andra. Kvinnorna vågar sig ut på gården, knuffar med armbågarna sina män i sidan: Skämma ut dig! Och utan att man vet hur, så är det åter fred och sänja och spelman Nicke drar skrattande stråken över strängarna. Dansa, gott folk! Bakom bonden tittar finfolket fram. Det är bleka fruntimmer i frasande klänningar. De gör sig gemena och svänger om ett tag med sina kavaljerer. Längre efter sedan de gått in, ligger herrskapslukt över gårdsplan. Parfym och cigarrök. Det hände någon gång, att någon som rökte "cegar" gästade vår stuga. Då tog mor noga reda på cigarrstumpen. Den sparde hon länge, tog den ibland mellan tummen och pekfingeret och höll en tändsticka under. Och då den blå rökslingan steg mot taket sade hon, att nu luktade det herrskap i stugan. Då det dagades över Multräberget, började man klippa med ögonen och tänka på refrängen. Långt innan dess hade vi ungar slocknat, vaknat och slocknat igen. Nu var det frågan om att snubbla sig hem över åkerstigar och skogsvägar.

Trött var man, lite skraj också. Det fanns fulla gubbar på vägen. Det tjoade till ibland. Kvinnfolken smög sig hemåt med sina ungar, som hönor med sina kycklingar. Så förstår jag nu att det måste sett ut. Då kände jag bara, att det började dra kallt, så kröp solen upp över skogen.

Nu går jag här vid samma tid på året som då. Det börjar kännas rått i luften om nätterna. Det doftar inte längre klöver och ångande lägddor, snarare börjar man ana visshet och död. Men ännu står säden på åkrarna, ännu är det långt till hösten. Jag går och tänker på "slättannkalaset". Som jag minns det, och som jag väl också hört andra berätta. En enda festlig kväll hade man efter allt sommarknoget. Och den kvällen var nog inte så värst rolig den heller. I varje fall inte för den, som måste vara rädd för fylla och elände. Som det då var så gott om. Det var nog bland de sista "slättannkalasen" som hölls, det jag var med om då. En ny tid randades med nya seder. Året efter small skottet i Sarajevo.

FAHLSTRÖMS KALAS

En historia av STIG SJODIN

PLASKSMEDJAN heter rucklet. Det dryper av väggarna, ångan från betkaren ligger tjock under taket. Utefter ena långväggen masar sej en axel mödosamt runt. På axeln sitter fem excentriska skivor, som vippar till åt varsin träarm, en ordentligt grov arm av sextums tjocklek. Den har i sin tur en stake i den ända som ligger längst från väggen. På den staken häktar betarna opp trådbuntarna. Tillfälligt, slumpvis liksom, vippar axeln till åt armarna och de gör en karsk upprensning och dunsar sedan ner handlöst. Stakåndan faller ner i ett uttag i gjutjärnshällen, trådbuntarna tar emot själva hällen och får sej en dask. Allt är drypande vått, därför heter det plasksmedjan. Träarmarna faller inte samtidigt utan dunkar orytmiskt, enerverande och sedigt faller de, liksom uppgivet och resignerat. De kan aldrig komma samtidigt i dunken.

Saltsyran i betkaren ryker. Den hetas upp med ånga och slangarna knattar och smågläfsar i karen. Syrångan är grön när den stiger mot taket, den smakar som ärg luktar, är söt och salt på samma gång, den lägger sej på tungan och på tänderna. Först blir tänderna gula, sen går de över i grönt och mörknar slutligen mot svart. Sen börjar förstörelsen, syran gräver hål på hål, en tandgård blir snart spillror.

Syra i tre väldiga kar, sodalösning i ett annat där tråden får hjälp mot rosten, som trampar tätt i syrans spår, och i ett kar som gnistrar vackert i blått och grönt finns det kopparvitriol.

Här är betinget bas och påfösare.

Gubbarna har klädpengar, ersättning för den oerhörda förbrukningen av arbetskläder. Syran äter fort opp blusärmar och byxben, den gör fort ett såll av en omgång kläder. Gummikläder lönar sej inte att ha. Tråden river snart opp ett förkläde eller en handske. Så blir det lump i stället, trasor och ett skenbart armod. Träskor, gula valkar, slitet skinn, kroppar som för längesen gjorts ändamålsenliga, är bättre och slitstarkare än moderna påfund.

Ackordet är bas. När man gjort undan för skiftet, kanske på sex timmar i stället för åtta, ibland på fem, får man gå hem. Den friheten är åtråvärd och uppskattad. Då känns inte slavpiskans slängar. Friheten är kompensation för syran, för sönderfrätta tänder.

Tre gubbar i laget. De pratar bara när de sitter den korta stunden på labbet och äter smörgåsen. Annars kan de allting, alla tempo. De tiger sej igenom ångorna, genom de hektiska timmarna.

Gubben Fahlström rör sej som en väldig sköldpadda. Han är kutig, ilska och samtidigt sävlig. Han gör inte en rörelse på måfå, allt är beräknat och avslipat i årens rutin, han ser ut som om han för ro skull gick och nosade

kring betkaren och ändå får han ifrån sej som ingen annan. Han är kutig, ilska och har elakt stickiga ögon, som skyddas av tjocka ögonlock och ett par ögonbrynsvalkar där håret liksom nöts bort, munnen är insjunken, kinderna plusiga. Han har mustasch, gles och stripig. Den är gulbrun, dels av syra, dels av snus.

Någonstans i händerna, någonstans i sin kropp har han alla kunskaper som behövs. Han behöver aldrig se på klockan eller se efter om en sats är färdig. Han vet. Och de andra följer honom som skuggor. Fahlström kan avvara sina ögon. Han ger order med en nick, han grymtar och de bägge andra vet vad grymtningen betyder.

Bergström är näst äldst och han kan aldrig lita på sin erfarenhet. Han måste provglutta ständigt, alltid rådfråga Fahl-

Ljuvlig färd hade de uppför kanal och å...

ström. På alla år har han inte vågat sej till traversen eller lyftkranen. Han är rädd för manövreringshandtagen. De är Fahlströms egendom. Där Fahlström kostar på sej en rörelse gör Bergström tio. Fahlström lärde honom att tiga, till en början rann orden ur honom, rann och smattrade som regn på plåttak. Bergström är satt och ändå torr och kvick. Han har ögon som nästan är utan färg och smilgropar som ett fruntimmer. Hans kinder blossar röda och ansiktet ser barnsligt ut emot den torra, kvicka kroppen.

Han har fått betyg av Fahlström. Kan aldrig lära sej det här.

Sen är det årsundingen, han med det väldiga hävet i armarna. Där lyftkranen inte orkar vill han häva och lyfta, han ska alltid sticka under sina labbar till nävar och knixa och bryta, han vill mäta muskler och dra krok. Kvist heter han. Han är som stigen ur naturläran, för när han tvättar sej på labbet och har överkroppen bar kan man se praktiskt taget hela blodomloppet på armar

och hals. I mörka, tjocka strängar ligger ådrorna, som åsar och upphöjningar på huden. Och när skiftet är slut spelar han en tvättpolska på strängarna och visar med små knäppar av såplöddret vilken tusan till karl han är.

Fahlström har ställe. Hemman får det heta när de bägge andra vill vara försmädliga. Då fnyser Fahlström.

— Jag håller liv i två kor och det kallar ni hemman! Jag har det för käringens skull. Hon skulle bli översejgiven om hon inte hade en ko att dra mjölk ur.

Men han är snål. De vet att han cyklar i ur och skur milen opp till Vattäng och att det ska vara halvmetersnö innan han tar bussen. En vecka med yrväder betyder att förtjänsten åker i topp, Fahlström ska ha tillbaka busspengarna. Såna veckor får han höra att han är bonntjyv och tar maten ur mun på folk som bättre behöver den.

Han tiger ihjäl elakheterna. Ibland kan han svara att han är född på bruket till skillnad från årsundingar och upplänningar och att han inte kan snyta

pengar ur näsan, som upplänningar kan. Bergström är upplänning. Därmed får han svälja och ta emot, för upplänningar har lika gott namn som dassråttor. De är bara gnidigare. Det har gått in i folks medvetande och kan inte ens skuras bort med saltsyra, syndabocker är de, minoritetsproblem också.

När Fahlström fyllde femtio år — han går mot sextio nu — så blev han uppvaktad som alla andra med pengar och korgstol, men han teg ihjäl det kalas han blev skyldig för uppvaktningen. Han låtsades aldrig om att en fordran fanns. En sån fräckhet var ingen van vid. Bergström skulle ha slagit på stort, han skulle ha hyrt Folkets hus och öst ut hopsparat brännvin för att nästla in sej, för att bli godtagen. Fahlström köpte ny cykel för penninggåvan och teg.

Snålkorv, sa dom. Paragonvalsare, glödigare, fraktare och betare, som allihop lagt en femma till Fahlströms cykel.

— Du kunde bju på cykeltur opp åt dina trakter nån gång, sa dom elakaste.

(Forts. å sid. 34.)

1

DAGSNYHETER FRÅN T. T.

Enligt vad T. T. erfarit från Atén, stå goterna nu knappt en dagsled från staden.

2

VÄDERLEKSKRÖNIKA FÖR DECEMBER.

December månad erbjöd en intressant väderlekstyp. Första hälften av månaden präglades av övervägande västliga vindar och regnigt väder. Under månadens senare hälft voro nordliga vindar med åtföljande kyla och snö förhärskande. Särskilt erinrar man sig, att midvinternattens köld var hård.

3

VARDA GSMORGN.

När vi nu åter stå inför en ny dag och solen snart skall stiga upp över horisonten, skulle vi med skalden vilja utbrista: "Kring din konungastol djupt i blånande natt har du världarna satt som vasaller. Du ser på de bedjande ner, men i ljus är din gång!"

Här är tio citat ur tio olika typer av radioprogram. Ja, det är ju möjligt att citaten inte är alldeles äkta, men det gör väl inte så mycket, när det vällovliga syftet är att ge er lite att fundera på i julhelgen. Varje citat anknyter till en känd svensk dikt, och det gäller nu att tala om vilka tio dikter det är fråga om. Författarna bör också anges i lösningen.

Gösta Knutson.

4

DISKUSSION OM YRKEN OCH YRKESVAL.

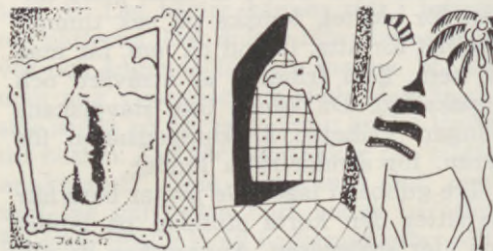
För min del får jag säga det att när jag var femton år, då stod jag inte ut längre hemma hos mamma. Att vakta getter dagen i ända, det var inget vidare för en levnadsglad yngling. Nej, jag längtade till sjön, och en vacker dag gjorde jag slag i saken.

5

JORDBRUKSFÖREDRAG.

Hur hagel kan fördärva en eljest lovande skörd är nogsnamt omvittnat. Alla minnas vi väl skildringen av mannen i Saarijärvi, som tvingades blanda bark i brödet. Med jordbruksteknikens nuvarande landvinningar torde emellertid...

6

KONSTRÖNIKA.

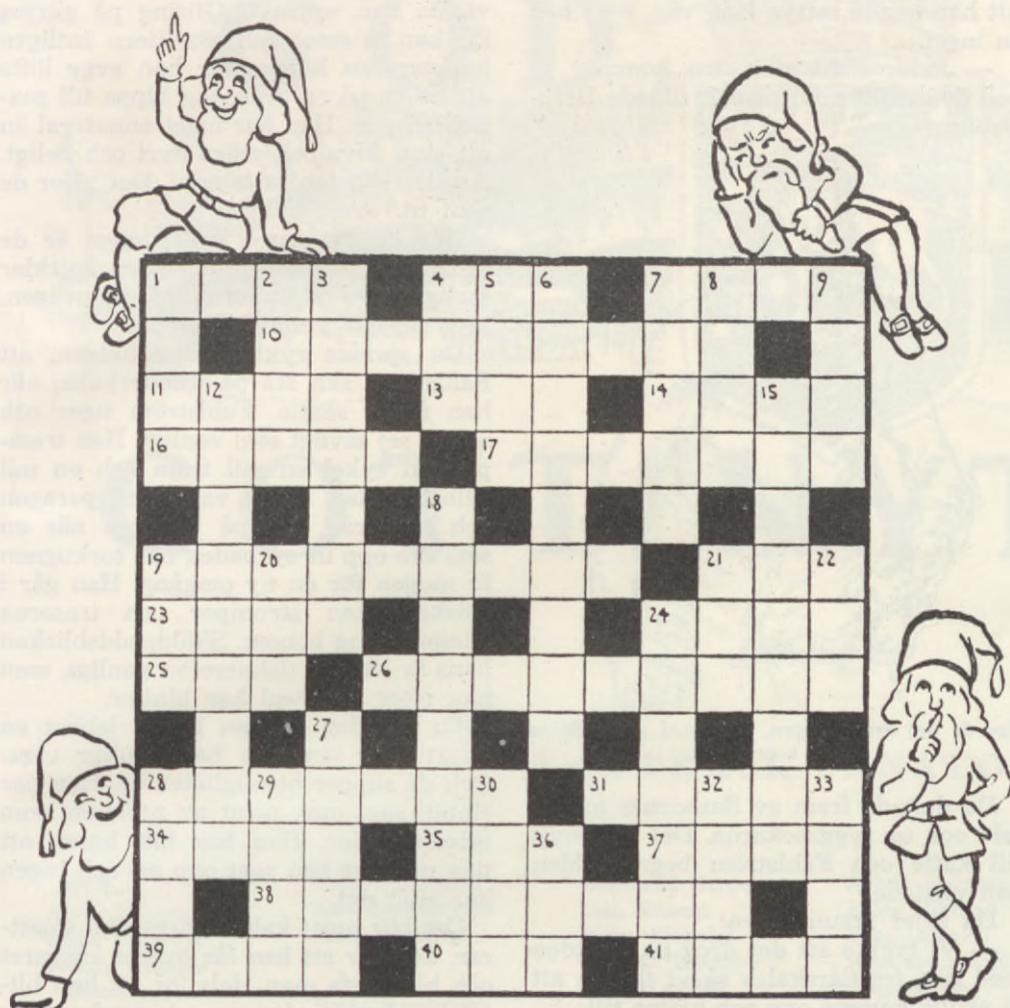
Samlingen erbjuder en hel del synnerligen intressanta porträtt. Man fäster sig särskilt vid bilden av den gamle presidenten, han som var så känd för sin klassiska bildning och företag vidsträckt resor till Orienten, varifrån han medförde gåvor till Akademien.

Kontantpriser utdelas till tävlingsvilliga deltagare. Första pris 100 kr., andra pris 50 kr., tredje pris 25 kr., fjärde pris 15 kr., femte pris 10 kr. Dessutom tre tröstpris 6:e—8:e pris: Status under ett år.

Lösningarna skola ställas upp i nummerföljd med författarnas och dikternas namn i enlighet med vad som angivits i ovanstående ruta. Tydligt skrivna lösningar (endast en lösning i varje kuvert) skola vara Status redaktion, Kocksgatan 15, Stockholm, tillhanda senast den 15 januari 1953.

Tävlingskuverten skola vara märkta "Tio Radioprogram — Tio Dikter". Lösningarna och pristagarnas namn — glöm ej att ange namn och adress — kommer i Status februarinummer 1953.

JULKORSORD 1952

VÄGRÄTA ORD:

1. Lussekatt och julkuse. (4)
4. På anslag. (3)
7. I hopp och mening. (4)
10. Lite starkt till det feta. (9)
11. Har givit sitt bidrag till julgranens klädsel. (4)
13. I stället för för. (3)
14. Får sitt under helgen. (4)
16. En nöt som inte knäckts av amerikanerna. (5)
17. Vad tomten i övre högra hörnet håller på att göra. (7)
19. "Hej tomtegubbar, slå i glasen..." (9)
21. Metro-Goldwyn-Mayer. (3)
23. Lämnade jorden på märkligt sätt. (4)
24. Lika närande som risgryn. (4)
25. En liten klämma. (3)
26. Gris med springa i ryggen. (9)
28. Är vi lite till mans under julen. (7)
31. Ovanpå gröten. (5)
34. Den enkla härden förr i världen. (4)
35. Har givit namn åt ett "svin". (3)
37. Astronomisk förklaring av Betlehemsstjärnan? (4)
38. Hur en kopp starkt morgonkaffe kan verka. (9)
39. Blanksliten under hjulen. (4)
40. Med ben i rokokko. (3)
41. Lag och knekt. (4)

LODRÄTA ORD:

1. "Som om 40.000 par linnelakan hade rivits itu." (4) (*Jerome K. Jerome*)
2. Är julen med Knut. (4)
3. Plånboken tappad! Hur ska julpengarna ordnas? (7)
4. Behöva ni inte om ni hör julottan i radio. (3)
5. Finns gott om i Korea. (4)
6. En som har fullkomlig mani på idrott. (9)
7. Dans men ej kring gran. (5)
8. Han firar ingen jul. (4)
9. Får sin tulipan strax efter nyårsdan. (4)
12. Det är helt simpelt att man super. (9)
15. Ett husgeråd som i dagarna plockas fram ur sin gömma. (9)
18. I jultomtens säck. (9)
19. Bakgrund. (3)
20. Till julgröten. (3)
21. Spelas bäst med tre deltagare. (3)
22. Kan lätt förväxlas med Harry. (3)
24. En som vill ha plats. (7)
27. Gno och sno, jobba och jäkta. (5)
28. Kan vara av skinktyp. (4)
29. Bjuder den som verkligen vill. (4)
30. Lär man sig i bilskola. (4)
32. Julen i Paris. (4)
33. Här var det tomtar på loftet. (4)
36. Gärna rökt. (3)

LÖSNINGAR

till julkorsordet skall vara Status redaktion, Kocksgatan 15, Stockholm, tillhanda senast den 10 januari 1953. För att komma med i prisbedömningen måste kuvert med lösning vara märkt "Julkorsord 1952". Kuvert får endast innehålla en lösning. Glöm ej att tydligt ange namn och adress!

Fyra priser utdelas: 1:a pris 25:— kr., 2:a pris 15:— kr., 3:e pris 10:— kr., 4:e pris 5:— kr.

Lösning och pristagarnas namn meddelas i Status februari nummer 1953.

7

BYGDEREPORTAGE.

I dag är det fest i Dalom. I tätta led vandrade hem från sommararbetet, glada till sinnet och med pengar i fickan. Där hemma väntade de små kullorna — nu ska det bli fest, nu ska det drickas öl, nu ska det inte knusslas.

9

SOCIAL BREVLA DA.

Kära signaturen Rådsvill i Vänersborg! Ni skriver att det var en sommardag som ni första gången såg henne. Ni fattade genast tycke för henne, och när sedermera...

8

ANDAKTSSTUND.

Och jag skulle vilja sluta med dessa ord: Jordens oro viker för den frid som varar. Graven allt förlikar, himlen allt förklarar. Amen.

10

FRÅGESPORT.

"Nå, herr D., kan ni berätta lite om kräftorna?"

"Ja, det finns mycket att berätta om kräftorna. Det märkvärdigaste med dem är väl att de dör levande."

FAHLSTRÖMS KALAS

(Forts. fr. sid. 31.)

Som Fahlström sparar ihop brännvin måste det bli ett dunrande kalas, sa dom också. Han har hållt på i snart tio år nu och sparar.

Fahlström hörde inte på pratet. Hans späck var för tjockt. Han betade paragontråd och rundtråd, rörde sej lika sävligt som armarna i plaskmedjan och fick utträttat vad han skulle. När de andra sa att de skulle komma och hälsa på honom en midsommar tog han också det för prat och tog fel.

En av betarna på skiftet som böt av Fahlströms lag hade motorbåt i kanalen, ett gammalt åbäke, men som puttade och gick. Många gånger hade han sagt att han skulle ta vägen upp genom kanalen och ån som strök förbi Vattäng där Fahlström bodde.

— Nog finns det en albuske som du kan binda lustjakten vid, hade Fahlström svarat. Och jag har brunn full med vatten om du är törstig.

Midsommarafton for de. Alla tre betarlagen, åtta man, Fahlström var den nionde, men han skulle få stå på både vatten och kaffe när de kom fram. Brännvin hade de med sej och öl. Mat i ryggsäckar, smörgås och korv.

Nu skulle äntligen Fahlström få igen för att han snålade och gned och inte ville hålla kalas. Ljuvlig färd hade de uppför kanal och å. Björkarna släpade slöjgrenar i vattnet, alar bugade och båten puttade och gick. De tog sej en

Han är kutig, ilske och har elakt stickiga ögon...

öl, de tog två, modet och skratten steg och de lagade ihop jävligheter emot Fahlström.

De skulle slå sej ner på Fahlströms gårdsplan, duka opp mat och dryck och kalasa. Ville Fahlström vara med skulle han få utfästa sej att ha dubbelfest till sextioårsdagen.

De gjorde fast vid Fahlströms brygga och drog opp mot gården. Fahlström höll på att slå grönfoder i en vret och när han fick se kolonnen komma emot sej smet han iväg hem till stugan illa kvickt.

De hann ta igen sej en bra stund på gräsplanen framför stugan innan någon visade sej. De såg att gumman gluttade bakom gardin ett par gånger, hon såg

skygg och förskräckt ut. Så kom Fahlström ut, han hade satt på sej ren skjorta och rakat skäggstubben av sej, kinderna sken rena och blanka. Han visade att han anade sattyg lång väg, men han sa inget.

— Jodu, Fahlström, nu kommer vi och överraskar dej riktigt, flinade Bergström.

Sen är det årsundingen, han med det väldiga hävet i armarna.

De dukade fram av flaskornas mångfald och ur ryggsäckarna. Det var invitt till kaffe och Fahlström begrep. Men han väntade.

Då säger årsundingen:

— Vi tyckte att det drog ut på tiden med ditt femtiårskalasa så vi tänkte att vi skulle komma opp och hjälpa till.

— Kaffe till kasken kan jag bju på. Nå annat har jag inte hemma.

— Nåja, svarar de. Det blir nog bra med den saken.

Sen gick en liter runt, men när den kom till Fahlström gjorde den ett hopp. Han såg snopen ut och teg. Molteg.

— Det var roligt å se dej, säger Karlberg, om du inte har nåt å roa dej med när vi ska hemåt så kan du få följa med i båten min. Som omväxling till cykelåkningen.

Skrattet skallade och litern gick runt på nytt. Denna gång var den inte ens i närheten av Fahlström. Nu visste han att han skulle få ha dem kvar på gården hela midsommarafton. Ryggsäckarna såg stinna ut.

— Jag skulle väl be er stiga in, säger han, men käringen påstår att hon inte har städat ännu till helgen.

En fredstrevare, ett försök att blidka, ett försök att värja sej mot det sattyg, som de säkert ännu inte kommit fram med.

— Åja, så bråttom är det väl inte, svarar årsundingen. Du har ju en fin gårdsplan och den duger till bord åt oss. I brist på annat.

Skrattet vältrar sej mellan stuga och uthus. I varje ord ligger en undermening, en alldeles naken och oblyg hänsyftning och Fahlström förstår.

Glad midsommar, säger de sen och höjer varsin ölhalva. Glad midsommar på dej Fahlström!

Småningom får han ut hustrun med

kaffe. Hon har vitt förkläde och är så blyg så att hon inte vågar se dem i ögonen. Hon vet varför de kommer objudna. För Fahlström blir dagen den värsta han upplevt. Gliring på gliring får han ta emot och när litern äntligen hamnar hos honom får han avge löfte att bjuda på en ordentlig hippa till sextioårsdagen. Han har inget annat val än att lova, lova och svära dyrt och heligt. Annars ska fan ta honom. Det säger de rent ut.

När de avtågar i kvällningen är de ordentligt stagade. Motorbåten snirklar farligt nära stränderna på hemvägen. Men de har vunnit. Tror de.

De sprider ryktet efter helgen, att Fahlström ska stå på dunderkalasa när han fyller sextio. Fahlström tiger och masar sej sävligt som vanligt. Han trampar sin cykel en mil fram och en mil tillbaka. Han bökar vant med paragon och rundtråd, vet på minuten när en sats ska opp ur syrbadet, när torkugnen är mogen för en ny omgång. Han går i traskor utan strumpor och trasorna hänger kring honom. Sköldpaddsblicken hans är kanske ilsknare än vanligt, men han röjer inte vad han tänker.

En måndag är han inte i labbet en kvart före sex som han brukar vara. Och då slipper hemligheten ut. Han har slutat, sagt opp, petat av remmen, som termen lyder. Han har fått basen att tiga med att han sagt opp sej och ingen har anat det.

Det blir inget kalasa. Bergström smattar, dels för att han får överta ansvaret och bli första man, dels för att han blivit lurad på en femma och det kan han inte smälta. Årsundingen häver med armarna och visar hur man borde krama dödskiten ur en sån som Fahlström. De är lurade.

Traskorna har han lämnat kvar och lumporna. De vråker dem i sopbåset och svär.

Plaskmedjan, där trådbuntarna dunsar och daskar mot gjutjärnshällarna,

De vet att han cyklar i ur och skur milen opp till Vattäng...

har förlorat en trogen tjänare. En man som bugat i trettio år vid träarmarna och hakat på eller tagit av, paragon och rundtråd, som efter betningen får en bastonad, för att avkolningsflagorna från glödgningen ska falla av. Plaskmedjan, där just ingen vill vara.

G O D

J U L

G O T T N Y T T Å R

tillönskas av

SANDTRÄSK SANATORIUM

Avd. 1

Alvar Nyberg
Peder Nyström
Johan Gunnar
Salomonsson
Oskar Andersson
Hans Johnsson
Hilding Zakrisson
Gunnar Johansson
Vilhelm Andersson
Gösta Jonsson
Emil Farn
Gunnar Stellén
Nils-Erik Bergman

Avd. 3

Gunnar Hansson
Klas Nyström
Rolf Resin
Sigvard Vaara
K. Bergström
Alvar Holmgren
Lars Alatalo
Ragnar Sundkvist
Levi Frejlund
Sixten Berggren
Olov Uusitalo
Ernst Eriksson
Klas Karlsson
Edvin Sundström
Herbert Andersson
Gottfrid Vikberg
Yngve Tornéus
Saul Pettersson
Nicolaus Pingi
Bror Marklund
Hilding Eriksson
Frans Nilsson
Alfred Johanson
Bo Nilsson
Albert Karkiainen
Torsten Thurffjell
Adrian Nilsson
Rune Björk
Oskar Nilsson
Henning Strömbäck
Henning Bøgehølm

Valfrid Kihlangi
Karl Brännström
Axel Paulsson

Avd. 4

Betty Sundström
Dagmar Andersson
Lisa Lampinen
Sylvia Savela
Ebba Thurffjell
Gunhild Rova
Helmi Nilsson
Berit Krispinsson
Birgit Öhman
Gunvor Henriksson
Lempi Johansson
Eva Vettainen
Svea Rengren
Elsa Pudas
Evy Nilsson
Elisabet Johansson
Agda Söderberg
Stina Maria Olofsson
Lilly Marklund
Anna-Lisa Pekkari
Gurli Lindgren
Alma Haapasari
Ida Johansson
Edith Ström
Harriet Pettersson
Sonja Fredriksson
Maria Nordström
Manja Sund
Ingrid Antonsson
Anna Berglund
Alvira Åström
Anny Koivisto
Inga-Lisa Lestander
Gustin Sundström
Evy Larsson
Elna Pedersen
Vivi Olsén
Gun-Britt
Ingegerd Bladfors

Avd. 5

Bror Haara
Johan Patomella

Bernhard Bergquist

Uno Nilsson
Helge Sjöholm
Gunnar Brandell
Östen Lundin
Frans Karlsson
Gösta Sundbaum
Väinö Nordmark
Georg Vikström
Östen Palmgren
Joel Nilsson
Simon Lundmark
Fingal Karlsson
Börje Vaara
Gotthard Nordin
Sven Klint
Oscar Åberg
Albin Eriksson
Johan NivaJohansson
Gustav Rosendahl
Eric Wennberg
Sune Sköndahl
Bertil Thyni
Lennart Burman
Yngve Cullblom
Emil Hagevall
Elis Holma
Hjalmar Jonsson
Enar Nyström
Ragnar Ljungberg
Holger Eriksson

Avd. 6

Emma Andersson
Margit Engelmark
Solveig Nilsson
Margit Broström
Gerda Peuravaara
Annie Sjöholm
Anna-Greta Nilsson
Ann-Mari Olofsson
Göta Larsson
Gertrud Vallgren
Gretha Vallgren
Irene Johansson
Judith Eklund

Sylvia Isaksson
Hilda Viklund
Svea Isaksson
Impi Haapasari
Lilly Ögren
Eva Johansson
Anna Rönnkvist
Eivor Bjurberg
Sonja Johansson
Haldis Lundmark
Kerstin Meijer
Sonja Hagfjäll
Hildegard Forsberg
Aira Stenberg
Anna-Lisa Müller
Alida Olofsson

Avd. 7

Filip Hortlund
Bertil Nyve
Knut Stålnacke
Axel Aspebo
Lennart Johansson
Helmer Bergman
Herman Uneus
Ejnar Lindström
John Olofsson
Torsten Lundberg
Börje Lundgren
Folke Grahm
N. P. Olausson
Lars Johansson
Hugo Kristoffersson
K. H. Berglund
Göte Larsson
Albert Larsson
Oskar Boström
Simon Jonsson
Gustav Johansson
Gunnar Larsson
Martin Isaksson
Felix Larsson
Harry Åhl
Göran Wallgren
Anders Funck
John Kero

Egon Isaksson
Valdemar Johansson
Oskar Helin
Oskar Rönnbäck
P. E. Persson
Ivan Ökvist
Bror Pudas
Gunnar Johansson
Yngve Wallgren

Avd. 8

Elly-Britt Wennström
Viola Pettersson
Elin Wande
Lilly Löfgren
Märy Emmoth
Alma Mosesson
Anna Hedlin
Ingrid Ylivainio
Sylvia Lundmark
Margit Öhman
Louise Isaksson
Lilly Gustavsson
Jenny Lantto
Anna-Lisa Mettävainio
Ulla Bäckman
Esther Koutio
Irma Alainenpää
Ann-Mari Kalla
Berit Wikström
Regina Nilsson
Agda Höglund
Hulda Berglund
Doris Jonsson
Signe Wäppling
May-Lise Bergman
Rakel Andersson
Astrid Köhler
Thyne Fors
Hilda Karlsson
Maj-Doris Jonsson
Eila Björn
Lucia Larsson
Astrid Eriksson
Elsa Nygran
Anne-Marie Sundman
Mariana Salming

Elin Johansson
Ragnhild Andersson
Stella Malm

E-pav.

Birger Lövgren
Bror Lindmark
Erik Blomberg
Hugo Isaksson
Gunnar Fjällbro
Bertil Siikavuopio
Alvar Nilsson
Axel Johansson
Karl-Olof Karlsson
Knut Edvin Nordström
Ragnar Pettersson
Maurits Ringström
Per Larsson
Helge Holmkvist
Bengt Sundberg
Sixten Eriksson
August Johansson
Per-Olof Betzén
Albin V. Lahti
Bertil Andersson
Gunnar Nilsson
Sverker Burman
Nils Suikki
Vidar Lindgren
Bruno Carlsson
Ingvar Renberg
Herbert Gustavsson
Sven A. Bergström
Emil Johansson
Torsten Wikström
Bengt R. Hansson
Bengt Johansson
John Åström
Mauritz Sjöberg
Torsten Nyberg
Bror Ek
Tave Lundholm
Sven E. Bergström
Sune Eriksson
Lennart Haarala
Gunnar Åström
Åke Nordström

på landet

alltid till hands

i staden

POSTSPÄRRBANKEN